1912
ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՇԱԲԱԹ, 7 ՅՈՒԼԻՍԻ № 146

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գլվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Сергіевская ул., № 5
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆոն № 2—58.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բայց կիրակի և տօն օրերից).
Ցայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով
Ցայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՄՇԱԿ

ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ". TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK".

ՅՈՒԼԻՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ 6 ՌՈՒԲ.

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ 40 կ. նամականիշ։ ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ եւ 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ։

Ցայտարարութիւնների համար պէտք վճարել. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.։

Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома Л. и Э. Метцль и К°, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Վիլնոյում՝ Большая, 38, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ՆԱՏԱԼԻԱ, ԵՂԻՍԱԲԷԹ ԽԱՐԱԶԵԱՆ, ՄԱՐԻԱՄ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ, ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ՂԱՐԻԲԵԱՆ, ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ, ԱՐՇԱԿ, ՏԻԳՐԱՆ և ՍՕՖԻԱ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆՆԵՐԸ վշտահար սրտով յայտնում են առաջինն իր Թանգագին ամուսնու, երկրորդները իրանց սիրելի հօր և վերջինն իր անփոխարինելի սկեսայր՝

ՅԱԿՈԲ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ չորեքշաբթի երեկոյեան երկարատև հիւանդութիւնից յետոյ։ Ամբիծքը այսօր, շաբաթ, երեկոյեան ժամը 7-ին։ Յուղարկաւորութիւնը կիրակի, ամսիս 8-ին, առաւօտեան ժամը $10^1/_2$-ին, հանգուցեալի բնակարանից (Կուրնայա, № 4, Վանքի եկեղ. մօտ) դէպի Մողնու ս. Գէորգ եկեղեցին։ Թաղումը Խօջիվանքի գերեզմանատանը։
497. 1—1

ԱԿՑԻՕՆԵՐԱԿԱՆ ՇՈԳԵՆԱՒԱՑԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

„ՌՈՒՍ"

սրանով յայտնում է ի գիտութիւն ընդհանուրի, որ

ՆԵՐԿԱՅ ՅՈՒԼԻՍԻ 1-ԻՑ „ՌՈՒՍ" ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՒՏՎԱԾ Է ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ-ԱՆԴՐԿԱՍՊԵԱՆ ՈՒՂՂԱԿԻ ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԳԾԻ ՄԷՋ։

Ընկերութեան նաւատորմը բաղկացած է 35 առաջնակարգ շոգենաւերից։

ՇՈԳԵՆԱՒԵՐԻ ՄԵԿՆՈՒՄԸ.

Բագուից մինչև Պետրովսկ, Աստրախան, Կրասնովոդսկ և վերադարձ՝ շաբաթական 3—5 անգամ։
Աստրախանից մինչև Նիժնի ու Ռիբինսկ և վերադարձ՝ ամեն օր։
Մոսկվայից մինչև Նիժնի և վերադարձ Մոսկվա գետի վրայով՝ շաբաթական 4 անգամ։

Վոլգայի վրայով երթևեկում են ամերիկ. տիպի երկյարկանի մարդատար շքեղ շոգենաւեր։ Ընկերութիւնը պ. պ. ապրանքատէրերին ծառայութիւն մատուցած լինելու համար ունի ընդարձակ ու ծածկված պահեստներ Նիժնի-Նովգորոդում (Սիբիրեան նաւահանգստում), Բագւում, Մոսկվայում և այլ կէտերում։ **Թիֆլիսի գործակալութիւնը**—(Վելիամինովսկայա, № 18. Տելէֆոն № 11) **ընդունում է ապրանքներ և ապահովագրում թէ ճանապարհին և թէ պահեստներում գտնվելու ժամանակ՝ ամենաձեռնտու պայմաններով։**
(ե. հ.) առ. 496. 3—1

ԷԺԱՆ ԾԱԽՎՈՒՄ ԵՆ

Նիկոլաևսկի փողոց. նախկին շինութեան (Գոլովինսկի պր.) ամբողջ փայտեղէն և այլ նիւթերը—գերաններ, սիւներ, տախտակներ, բրուսներ, տանիքի թիթեղ, խանութի դռներ և այլն։ Հարցնել նոյն տեղում։
(օ.մ.) առ. 484. 3—3

Բժ. Ա. ՃԽԵԱՆ

ՄԵԿՆԵՑ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ։
(առ.) 494. 3—1

ԱՌԱՋԻԿԱՅ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՀԱՆԴԷՊ

II

Կովկասեան ընտրութիւնները Պետական Դումայի պատգամաւորներ ընտրելու համար փոքր ինչ տարբերվում են Ռուսաստանի կենտրոնական մասերի ընտրութիւններից։

Անդրկովկասի պատգամաւորների մի մասը ընտրվում է ըստ ազգութեան։ Օրինակ՝ Անդրկովկասում ապրող ռուս ազգաբնակութիւնը ընտրում է իր յատուկ պատգամաւորին։ Նոյնպէս Երեւանի, Գանձակի և Բագուի նահանգների հայ և մահմեդական ազգաբնակութիւնները առանձին-առանձին ընտրում են մէկ պատգամաւոր հայերից, իսկ միւսը՝ մահմեդականներից։

Մնացած նահանգների վերաբերութեամբ օրէնքը որոշ ցուցումներ չէ անում ազգութիւնների վերաբերութեամբ և թողնում է, ուրեմն, ազատութիւն ընտրելու պատգամաւոր նրան, ում ցանկանայ ինքը ազգաբնակութիւնը։

Մեզ՝ կովկասեան ազգերիս համար նշանակութիւն ունի և այն, թէ ով է ընտրվում պատգամաւոր այս ու այն ազգութեան պատկանող անհատներից, և այն, թէ ովքեր են առհասարակ ընտրվում մեր երկրից. Բացի յատուկ ազգային և կրօնական ուրոյն շահերից, մեզնից իւրաքանչիւրը հետաքրքրված է այն բոլոր խնդիրներով, որոնք պատկանում են ամբողջ մեր երկրին և նրա շահերին։ Եւ քանի աւելի առաջ է գնում երկրի կեանքը և մեծանում են ազգերի շփման կէտերը, այնքան աւելի ու աւելի բազմանում են այն երեւոյթները, որոնք շօշափում են երկրի և ազգաբնակութեան ընդհանուր շահերը։

Այդ պատճառով մեզ համար կարևոր է այն կազմը, որը պէտք է ունենայ կովկասեան պատգամաւորութիւնը՝ ներկայացնելու մեր երկրի կարիքները և պահանջները համայն պետութեան ազգային ժողովի քննութեան և պաշտպանելու նրանց հեղինակաւոր և ձեռնհաս կերպով։

Պետական Դուման իր առաջին երեք կազմով, զբաղված բազմաթիւ ուրիշ հարցերով, չը հասաւ մեր երկրի հարցերի քննութեան և միայն երբեմնապէս զանազան կողմնակի առիթներով շօշափեց և մեզ վերաբերեալ խնդիրներ։

Սակայն Դումայի յանձնաժողովներին տրված են նաև կովկասեան խնդիրներ քննութեան համար և անկասկած առաջիկայ չորրորդ Դուման առանձնապէս կանգ կառնի և նրանց վրա։ Ուստի կովկասեան պատգամաւորների կազմի բնաւորութիւնը և ուրակը պէտք է ունենայ աւելի էական նշանակութիւն, քան մինչև այժմ, երբ դեռ յատուկ պահանջ չը կար կովկասեան ներկայացուցիչների ներգործական դերակատարութեան։

Ահա այդ հանգամանքը պէտք է գրաւի մեր առանձին ուշադրութիւնը և թելադրի մեզ հոգ տանելու, որ կովկասեան պատգամաւորների թէ ընդհանուր կազմը և թէ մասնաւորապէս այս ու այն ազգի ներկայացուցչութիւնը լինեն այս անգամ կոչման բարձրութեան վրա լուրջ և պատասխանատու օրէնսդրական պարտականութիւններ կատարելու համար։

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

5 յուլիսի

Թաւրիզ.—Բէշիդ-ուլ-Մուլքի պարսկական զօրամասը Արդաբիլից մտաւ Սամարին, ուր գտնվում են ռուսները, միասին գործելու շահսէվանների դէմ։

—

Դիակովօ. — Տեղական զօրաբանակի 30 օֆիցեր եկան ապստամբների բանակը՝ Բաքայբօկշ և յայտնեցին, թէ կառավարութիւնը պատրաստ է կատարել նրանց պահանջները, բացի մէկից—Ալբանիայի աւտոնօմիայից։

—

Մելիլիա.—Ապստամբ ցեղերի ապադեցիկ պարագլուխները հպատակութիւն յայտնեցին գեներալ կապիտանին։

—

Տօկիօ.—Պալատում կայսրի նախագահութեամբ կայացաւ գաղտնի խորհրդի նիստը մինիստրների և ֆելդմարշալ իշխան Եամագատայի ներկայութեամբ։ Պրեմիեր Սայօնզին և Ուչիդան մանրամասն բացատրութիւններ տուին միջազգային դրութեան առիթով, առանձնապէս Չինաստանի հետ ունեցած յարաբերութիւնների մասին։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

5 յուլիսի

Կ. Պոլիս.—Լոնդոնում պաշտօնավարող դեսպան Թեվֆիկ փաշային առաջարկվեց մեծ վէզիրի պաշտօնը։

Մինչև նոր կաբինետ կազմելը Ասիմբէյին յանձնարարված է ժամանակաւորապէս լինել վէզիրի պաշտօնակատար։

—

Պրիզրէն.—Ալբանները կախեցին գեներալ-շտաբի մայոր՝ գումարտակի հրամանատարին, որին վերջերս գերել էին՝ միաժամանակ երեք ուրիշ օֆիցերների հետ՝ խասի ցեղի շրջանում։ Մնացած երեք օֆիցերները դեռ գերութեան մէջ են։

Լիւմի ալբանները քաղաքից $1^1/_2$ ժամվայ հեռաւորութեան վրա, Պրիզրէն-Սկիւտարի ճանապարհից հալածեցին բանուորներին և զինաթափ արին բանուորներին պաշտպանող 40 զինւորներին։

—

Հռոմ.— Պարլամենտական շրջաններում յամառութեամբ խօսում են, թէ հնարաւոր է, որ մօտակայ օրերում վերսկսվեն պատերազմական գործողութիւնները Եգէյեան ծովում։ Մինիստրների խորհրդի այսօրվայ նիստը և Ջիօլիտտիի յատուկ խորհրդակցութիւնը մարկիզ Սան-Ջուլիանօյի հետ աչքի ընկնող պատգամաւորները կապում են պատերազմական գործողութիւնների թատերաբեմում կայանալիք առաջիկայ խոշոր գործողութիւնների հետ։

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Ուաշ, 27 յունիս (Ն. տ.)

Այս տարի պայքարի տարի կրնայ համարուիլ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց համար։ Նախագահական ընտրութեան թուականը կը մօտենայ կամաց-կամաց. նոյեմբեր ամիսն է այն, որ կը վճռէ բաղդը նախագահական թեկնածուներուն և միանգամայն քաղաքական երկու հզօրագոյն կուսակցութեանց՝ հանրապետականներուն և ռամկավարներուն։

Քաղաքական սոյն երկու կուսակցութիւնները՝ նախ պայքարը իրենց մէջ կը սկսին, որ ամիսներ կը տեւէ, և յետոյ մէկզմէկու դէմ։ Իրենք իրենց մէջ մղած պայքարին շարժառիթը թեկնածուներու անուանումն է, որ էն կատաղի և փոթորկալից պայքարն է։

Հանրապետական կուսակցութիւնն այս պայքարը սկսաւ շատ ամիսներ առաջ, նախագահ Տաֆտի և Րուզվէլտի անուններուն շուրջը։

Հանրապետականներու պահպանողական դասակարգը՝ Ամերիկայի հնաւանդ սովորութեան համաձայն՝ վճռած էր նախագահական թեկնածու անուանել Տաֆտը և անոր առջև բաց թողուլ վերընտրելիութեան ասպարէզը։ Ասիկա դուր չեկաւ այս պարտիին յառաջդիմական տարրին, որ թէ կոնգրէսին և թէ ծերակոյտին մէջ ապստամբ անունով կը ճանչցուին։

Յառաջդիմականները՝ Տաֆտի նախագահութենէն մեծապէս դժգոհ՝ շատոնց ի վեր որոշած էին բուռն կերպով հակառակիլ Տաֆտի վերընտրելիութեան դէմ, որ կրնար երկիրը մեծ տագնապի մատնել ու հանրապետականներու պրէստիժը պակսեցնել և կառավարական ղեկը յանձնել դեմօկրատներուն։ Ահա այս պատճառով յառաջդիմականները կը հակառակէին Տաֆտի վերընտրելիութեան դէմ, որ իր ցարդ ցոյց տուած գործունէութիւնովը սաստիկ պահպանողական ու թրըստներու բարեկամ նախագահ մը ճանչցուեցաւ։

Յառաջդիմականներու փափագն էր նախագահական թեկնածու անուանել Րուզվէլտը, ծանօթ իր ազատամիտ գաղափարներովը, յանդուգն ու խիզախ բնաւորութեամբը, հեռատես և նուրբ քաղաքականութեամբը, որ ամերիկեան ժողովուրդին հիացումի առարկան եղած է։

Րուզվէլտ, որ իր նախագահութեան վերջին ընտրութեան ժամանակ վճռականօրէն յայտարարած էր թէ՝ այլևս նախագահական ընտրելի չպիտի ըլլայ, տեսնելով այն ապագայ վտանգը, որ կը սպառնայ իր հայրենիքին և միանգամայն իր պատկանած կուսակցութեան նախագահ Տաֆտի վերընտրելիութիւնովը, որուն պաշտօնավարութիւնը բուռն կերպով կը քննադատէր ինք, հրապարակ եկաւ ու յայտարարեց, թէ նախագահական թեկնածութիւնը պիտի ընդունի, եթէ ամերիկեան ժողովուրդը փափագի և առաջարկուի իրեն, թէ պատրաստ է ծառայելու իր հայրենիքին ամեն անգամ, երբ իրեն կոչում լինի։

Րուզվէլտի այս յայտարարութիւնը ցնցեց նախագահ Տաֆտն ու զինքը շրջապատող մարդիկը, և սարսափով պատեց ամէնքն ալ։ Ու այդ օրէն սկսեալ նախագահ Տաֆտ մի տեսակ թշնամական զգացում սկսաւ տածել դէպի Րուզվէլտ, որուն շնորհիւը միայն ինք կրցած էր նախագահական պաշտօնին բարձրանալ։ Րուզվէլտ սակայն հոգ չըրաւ ու շարունակեց իր պայքարը չափաւոր կերպով և օրինաւորութեան սահմանին մէջ։

Նախագահ Տաֆտ, մասամբ վտանգուած տեսնելով իր նախագահական անուանումը Րուզվէլտին հրապարակ իջնելովը, սկսաւ մինիստրներէն ոմանք ու շատ մըն ալ ծերակուտականներ ղրկել այլևայլ նահանգներ, որ իրեն նպաստաւոր պրօպագանդ ընեն և համաժողովի պատգամաւորները իրեն համախոհներէն ընտրել տալ ջանան։ Այս գործին մէջ նախագահ Տաֆտի ույժ տուին և գործակցեցան կաբինէտի բոլոր անդամները, բոլոր թրըստները և բոլոր ամերիկեան մամուլը շատ քիչ բացառութեամբ, որ Րուզվէլտին կողմնակից էր։

Ամերիկեան մամուլին հակառակութիւնը Րուզվէլտի դէմ խիստ յատկանշական էր։ Ասոնք կը պնդէին, թէ Ամերիկայի տարեգրութեան մէջ չկայ նախօրեակ մը, որ անձ մը երեք անգամ նախագահ ընտրուած ըլլայ, թէ՝ ասիկա աւանդական սովորութիւն մը եղած է Ամերիկայի համար, որուն պէտք է կառչած մնանք, թէ՝ նոյն իսկ Վաշինգտոն մերժեց երեք անգամ նախագահ ըլլալ, հետևաբար Րուզվէլտի այս ձգտումը դիկտատորութիւն կը նշանակէ, ըսին։

Րուզվէլտ կարևորութիւն չտուաւ այս քննադատութիւններուն հանրապետականներու յառաջդիմականէր զանգուածին միացած՝ ու ժողովրդի համակրութեան ապաւինած շարունակեց իր պայքարը անվհատ և խիզախ կերպով, որ շատ մը յաղթութիւններ ապահովեց իրեն։

Նահանգներու պատգամաւորներէն շատերը իր թեկնածութիւնը պաշտպանողներէն ընտրուեցան թէև, բայց կարգ մը ապօրէն ու խարդախ միջոցներ գործածելով իր հակառակորդները՝ վերջնական յաղթութիւնը իր ձեռքէն խլեցին համաժողովին մէջ, որուն իրական տէրն էր։

Հանրապետականներու համաժողովը գումարուեցաւ յունիս 17—23-ը (Ն. տ.) Չիկագոյի մէջ։

Ժողովին դիւանական կազմը Տաֆտի մարդոց վճռակուած ըլլալուն՝ շատ անիրաւութիւններ ըրին Րուզվէլտի պատգամաւորներուն, որոնք դառնացած այս խաղերէն՝ պարզապէս տեղի տուին։ Պատգամաւորներու համագումար թիւն էր 1080, որուն կէսէն մէկ աւելի առնողը նախագահական թեկնածու կանուանուէր։

Համաժողովը վեց օր բուռն կռիւէ ու պայքարէ թատերավայր դառնալէ ետք վերջապէս խաղաղեցաւ և նախագահ Տաֆտ թեկնածու անուանուեցաւ 562 քուէով, որ իրեն համար կատարեալ պարտութիւն կը նշանակէ։

Րուզվէլտի պատգամաւորներէն մօտաւորապէս 375 անձեր ձեռնպահ մնացին ու բողոքեցին կատարուած ապօրինութեանց դէմ։ Այժմ կը մտածեն հանրապետականներու անկախ կազմակերպութիւն մը երևան բերել և Րուզվէլտ թեկնածու դնել։ Իրենց այս ծրագիրը գործադրութեան դնելէ առաջ պիտի սպասեն դեմօկրատներու համաժողովի ելքին, անկէ յետոյ պիտի գծեն իրենց ապագայ գործունէութեան ուղին և քաղաքական ծրագիրը։

Մաղաք Գ. Պէրպէրեան

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՐՁԵԱԼ ՄԵՐ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

I

Վեհափառ Կաթողիկոսը իր ճանապարհորդութեան ընթացքում տեղի ունեցած խօսակցութիւնների մէջ յայտնում էր, թէ էջմիածին վերադառնալուց յետոյ ամենից առաջ իր հոգացողութեան առարկայ է դարձնելու մեր դպրոցները։

Մի անգամ ևս սիրտդ լցվում է անհուն բերկրանքով, մտածելով որ վերջապէս, այս անգամ գոնէ վերջ կը դրվի մեր դպրոցների քաօսային դրութեան և այնքան դժուարութեամբ ու փափագով ձեռք բերված մեր ծխական դպրոցները հնարաւորութիւն կունենան աւելի արդիւնաւէտ լինելու։

Եօթ տարի է անցել ծխական դպրոցները վերադարձնելուց յետոյ, սակայն չը նայած դրան, մինչև այժմ այդ դպրոցները չունեն մի ընդհանուր պարագիր, որոշ ծրագիր ու կանոնադրութիւն։ Խայտաբղէտ թէօրիաների ու կարծիքների աշխարհն է, որ ղեկավարում է այժմ մեր դպրոցները։

Ծխական դպրոցներից ոչ պակաս վատթար ու աննախանձելի դրութեան մէջ են գտնվում մեր թեմական դպրոցները։ Նայելով այդ դպրոցների պատկառելի տարիքին և ներկայիս շատ սակաւ արդիւնաւէտ գործունէութեան, կորցնում ես ամեն մի հաւատ երբևիցէ տեսնել այդ դպրոցները իրանց բարձրութեան վրա կանգնած։

Հինգ միջնակարգ դպրոց ունենք, հինգն էլ իրարից բեխաբար։ Ի՞նչ ծրագրով և ինչ առարկաներ են դասաւանդվում մէկում, չը գիտէ և չէ էլ ցանկանում իմանալ միւսը, որովհետև հէնց ինքն իրան համար չը գիտէ նոյն իսկ, թէ ինչ առարկաներ են դասաւանդվելու եկող տարի։

Մեր դպրոցներում ոչ թէ ուսուցիչներն են որոշ առարկաների համար, այլ առարկաներն են ստեղծվում ու անյայտանում ուսուցիչների համար։ Այսօր առողջապահութիւն են անցնում, որովհետև դասաւանդող ուսուցիչը բժիշկ է, միւս տարի հնագիտութիւն, որովհետև հրաւիրված ուսուցիչը հնագէտ է դուրս եկել, երրորդ տարի մանկավարժութիւն, չորրորդ տարի փիլիսոփայութեան պատմութիւն, որովհետև ուսուցչութեան պաշտօն է ստացել արտասահմանի մի ուսանող-փիլիսոփայ. այս տարի տրամաբանութիւն, եկող տարի տիեզերագրութիւն և այլն և այլն։

Եւ թեմականցին դպրոցն աւարտելուց ու կեանք մտնելուց յետոյ է միայն հասկանում իր վկայականի մէջ այդ առարկաների փքուն անունների նշանակութիւնը և իր կատարեալ բոբիկութիւնն այդ առարկաների գիտութեան մէջ։

Ի՞նչ մեղք ունեն այդ պատանիները, որոնց միայն ժամանակ առ ժամանակ շատ հեռուից ցոյց են տալիս այդ առարկաները, միևնոյն ժամանակ նրանց մօտիկից երբէք չը տեսնելու ու չուսումնասիրելու պայմանով, միայն զգալ տալով թէ դրանք գոյութիւն ունեն աշխարհիս երեսին։

Բացի Շուշու թեմական դպրոցից, մնացած թեմական դպրոցները այժմ իրանց նիւթական վիճակով աննախանձելի դրութեան մէջ չեն գտնվում։ Ասել այժմ, թէ նիւթական անապահով վիճակն է մասամբ պատճառ այդպիսի դրութեան, դա աւելի քան մեղք է։ Թեմական դպրոցներում այժմ գոյութիւն ունի բաւական լաւ վարձատրութիւն, և մի քանիսը նոյնիսկ բաւական լաւ ռոճիկ են ստանում, ինչպէս և գիմնազիայի ուսուցիչները։

Չը կայ մէկը, չը կայ մի մարմին, որ պահանջող լինէր, թէ է ինչ կատարվում և ինչ են սովորեցնում մեր թեմականներում։ Հոգաբարձական մարմինները կամ թէ ինքը տեսուչը ոչ մի հնարաւորութիւն չունեն այդ բանն անելու։ Եւ եթէ մասամբ ի ցոյց հասարակութեան լինում է, այն էլ միայն թղթի վրա։

Ի՞նչ չափով պահանջող կարող է լինել մի հոգաբարձութիւն, երբ մեզ բոլորիս համար պարզ է, որ այդ հոգաբարձական մարմինները մեծ մասամբ տեղեակ չը լինելով ուսումնական գործին և, որ գլխաւորն է, ժամանակ չունենալով զբաղվելու իրանց հոգաբարձական պարտականութիւններով, որքան էլ ցանկանան այդ անել, հետևանքն ստացվում է այն, որ ամեն բան անվում է կիսատ-պռատ։ Նոյնը տարբեր հասկացողութեամբ մի 3—4 տարուց յետոյ կըրկնում են բոլորովին նոր մարդիկ, և այդպէս անընդհատ։ Մնում է հարցնել, թէ ինչ կարող է անել մի տեսուչ, երբ գործը է հրաւիրվում այդ տեսակ պայմաններում, որը պարտաւոր է ղեկավարել մի հիմնարկութիւն, ուր թէ ինքը, թէ ուսուցիչները, թէ դպրոցը, թէ հոգաբարձուները և թէ այդ հոգաբարձուների քաղաքական համոզմունքները փոխվում են շապկի նման և վերջա-

[illegible] անգամ մնում են մեռած տառ, երբ նրանց իրագործվելով չեն հետաքրքրվում ուրիշները կամ դէպի որոնց չը կայ ոչ մի պահանջ։

Վերցրէք վերջին 10—15 տարվայ շատ սակաւ բացառութեամբ հէնց այն խեղճ ու կրակ ծրագիրը (բայց ոչ թղթի վրա), որը անցնելիս են եղել մեր միջնակարգ դպրոցներում հէնց մաթեմատիկական և բնական գիտութիւններից, և կը համոզվէք այդ բանում։ Ծանօթանալով այդ ծրագրի հետ, սկսում էք մտածել, թէ կարելի է արդեօք մեր թեմական դպրոցները բացի անունով միջնակարգ դպրոց անուանելուց՝ իրանց ծրագրով էլ միջնակարգ հաշւել։ Աւելի ցաւալի վիճակի մէջ է գտնվում ռուսաց լեզուի դասաւանդութիւնը, որի մասին հետեւեալ անգամ։

Կ. Թադէոսեան

Մոսկվա

«ՄՇԱԿԻ» ԱՋՈՂՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

Գիտէք ամէնից առաջ ի՞նչ է պահանջվում ամէն մի հրապարակական գործողից աջողութիւն ունենալու համար։

— Ի հարկէ, բնութեան, նատուրայի ճարտարութիւն, հայեացքների ընդարձակութիւն, սէր դէպի ձեռնարկած գործը, անձնուիրութիւն, կամքի կարծրութիւն մի անգամ որոշած նպատակին հասնելու համար, և այլն, և այլն։

— Այո, այդ բոլոր բարեմասնութիւնները անհրաժեշտ են գործի աջողութեան համար. բայց այդ բոլոր բարեմասնութիւնների հետ համբերձ կամ, նոյնիսկ, նրանից առաջ՝ գործը կենդանացնելու, նրա մէջ ջերմութիւն մտցնելու համար անհրաժեշտ է, թւում է, իր, գործի ղեկավարի, հոգեկան գեղեցկութիւնը, նրա մտքերի, խոհերի, բնազդումների, զգացումների վսեմութիւնը՝ միացած նրանց յստակութեան, անարատութեան հետ, այն՝ինչն այն գծերը, որոնց հմայքի, փայլի առաջ ընթերցողը, ունկնդիրը իրան յաղթված է համարում։

Գրիգոր Արծրունին մարդութեան, յստակութեան մի այդ տեսակ մարմնացումն էր։ Այդ գունաւորութեան տակ նա հանդէս է գալիս իր երկար հրապարակախօսական ասպարէզում։

Այդ գիծը կազմում էր նրա անձնական կեանքի առանձնայատկութիւններից մէկը։ Այդ կերպ էր նրա ազդեցութիւնը և նրա շրջապատողների վրա։

«Արծրունու ազնիւ աչքերը և խոշոր դէմքի արտայայտութիւնը ներշնչում էին ինձ, —գրում է Արծրունու հետ շփվողներից մէկը «Մշակի» անցեալ տարվայ յաւելուածներից մէկում,—որ ես զերի լինեմ իմ համոզմունքներին, երբէք չը դաւաճանեմ իմ գաղափարներին և զգացմունքներին, ոչ մի պայմանով... չը շողոքորթեմ, չը կեղծեմ»։

Իմ նամակի շրջանակները հնարաւորութիւն չեն տալիս աւելի մանրամասն կերպով կանգ առնել այդ գծի մեկնաբանութեան վրա, բայց այդ իմ գծած միտքը համարելով տպացուցված՝ վճռում եմ ասել, որ այն carte blanche-ը, այն ընդարձակ, դրեթէ անծայր վստահութեան ու համակրութեան քուէն, որը տրվեց «Մշակին» հասարակութեան կողմից, պայմանաւորվում էր գլխաւորապէս Գր. Արծրունու հոգեկան այդ բարձր արժանաւորութիւններով։

Այդ գծի ներկայութեամբ, ինձ թւում է, շատ բան կարելի է պատմել ու բացատրել «Մշակի» զարգացման պատմութեան մէջ։

Ինձ թւում է, թէ հէնց այդ գծի հրապուրանքից դիւթված՝ շատերը յարեցին «Մշակին» նոյնիսկ հաշիւների մէջ չը մըտնելով այն մասին, թէ կարող էին որևէ չափով համաձայնեցնել իրանց հայեացքները և տեսակէտները Արծրունու դաւանանքների հետ. ես կարծում եմ ճիշդ այնպէս, ինչպէս փարվում են գիշերվայ լոյսին թիթեռները, հրապուրվելով, զմայլվելով նրա արձակած լոյսի օրիգինալ, կախարդական փայլից։ Ուրիշ կերպ անկարելի է բացատրել, թէ ինչու մարդիկ, որոնք իրանց ունեցած բնազդումներով, տեմպերամենտով, ուղղութեամբ այնքան տարբերվում էին Արծրունուց, հնարաւոր գտան մտնել «Մշակի» մէջ, Գր. Արծրունու ձեռքի տակ, և մասնակցել նրա մէջ նոյնիսկ ամենաուժեղ, ամենաեռանդագին թափով։

Ոգևվելով և հարթվելով իրանց խռչերի և անկիւնների մէջ Արծրունու աննկուն հսկողութեան տակ—շատերի վկայութեամբ այդ հսկողութիւնը նոյն իսկ դեսպոտական էր—այդ բազմերանգ գրողները մտցնում էին անպայման իրանց լուման «Մշակի» բովանդակութեան մէջ և նպաստում «Մշակից» հասարակութեան մէջ ստացված տըպաւորութեան ոյժին։

Ինձ թւում է, թէ հէնց այդ գծի պատւարի տակ Արծրունուն աջողվեց համեմատաբար մեծ հեշտութեամբ և բազմաքանակ մտքեր մտցնել հայ հասարակութեան մէջ, այնպիսի մտքեր, որոնք հակասում էին դարերի ընթացքում նրա մշակած հայեացքներին և տրադիցիաներին։

Իսկ շատերը այդ մտքերից նոյն իսկ հերետիկական էին։

Հայերի համար կայ փրկութիւն և լուսաւորչական եկեղեցուց դուրս,—ասում էր Արծրունին, և դա այն ժամանակ, երբ հայ հասարակութեան համար աւելի քան պարզ էր, որ եթէ նա կուլ չը գնաց պատմութեանը, չը չքացաւ և չանհետացաւ նրա բեմից, դա բացառապէս շնորհիւ իր կրօնին։ Արծրունին պահանջում էր, որ կինը թէ տնտեսապէս և թէ ընկերվարական մտքով անկախ լինի. և դա այն ժամանակը, երբ թէ ինքը կինը և թէ նրա վրա իշխող տղամարդը ժամանակների ընթացքում ընտելացած էին այն մտքին, որ կինը, ի հարկէ, սուրբ է և որ, իբրև այդպիսին նա համարվում և կրթվում է ոչ միայն Հայաստանի մէջ, այլ և ընդարձակ արևելեան աշխարհում։ Նա քարոզում էր համերաշխութիւն հարևան թուրքերի հետ. և դա այն ժամանակը, երբ նա, հասարակութիւնը, իր հոծ մասի մէջ այն համոզմունքն ունէր, որ նրա թէ ներկայ և թէ պատմական ամբողջ դժբաղդութիւնը առաջ էր եկել հէնց այդ ազգի հարևանութիւնից...

Դրանք ոչ միայն հերետիկական, այլ և նոյնիսկ յանդուգն մտքեր էին ժամանակակից միջին-ընթերցողի ըմբռնողութեամբ։ Եւ այդ յանդգնութիւնները ներվում էին Արծրունուն։ Գիտէք ինչու համար։ Նրա համար, որ ինքը հասարակութիւնը սրտանց սիրում էր Գր. Արծրունուն։

Ես չը գիտեմ, թէ ինչ գնով և ինչ դժուարութեամբ են տրվում առհասարակ ազգերին նրանց մեծ, հանճարեղ, տաղանդաւոր ոյժերը։ Անհասկանալի է նմանապէս, թէ ինչու բնութիւնը մի դէպքում այնքան պերճ, հարուստ և առատաձեռն է գտնվում դէպի իր մի քանի ընտրեալները և թէ ինչու միւս դէպքերում նա այնքան գծուծ, ժլատ, հաշւող է պահում դէպի մարդկանց մնացած բազմութիւնը։ Ես չեմ հասկանում նմանապէս, թէ ինչու բնութիւնը այնքան մեծ կորովով և սիրով կենտրոնացնում է իր բարձր բարիքները—իր գոյների, գծերի, բուրումների առատութիւնը և ներդաշնակութիւնը—ընդամենը մի քանի բոյսերի մէջ, զրկելով նրանցից մնացած բուսական աշխարհը։ Բայց համոզված եմ, որ այդ բիւրեղապէս յստակ և հոգեպէս յաղթանդամ մարդիկ իրանց ներկայութեամբ մեր մէջ, ինչպէս հաւագիւտ, հրաշագեղ և բուրալից ծաղիկները մարգագետիններում, կազմում են մեր կեանքի զարդը, նրա հմայքը և հրապոյրը։ Ինձ աւելին է թւում։ Ինձ թւում է, թէ այն ջերմութիւնը, այն քաղցրութիւնը, այն կապակցութիւնը, որը մենք զգում ենք ներկայ կեանքի հետ, պայմանաւորվում և բացատրվում են հէնց այդ տեսակի մարդկանց սիլուէտներով մեր մէջ, առանց որոնց կեանքը, ճշմարիտ որ, արժէ անանկացած համարել։

Աւ. Ղուլեան

Մոսկվա

ՎԵՐԱԶԱՐԹՆՈՒՄԸ

Այսօր կատարված իրողութիւն է, որ երրորդ Պետական Դուման և նրա գործունէութիւնը պատմութեան սեփականութիւնն է արդէն։

Ոչ ոքի համար գաղտնիք չէ այժմ, որ Ռուսաստանի ամբողջ առաջաւոր և լուսամիտ մասը խիստ դժգոհ մնաց Դումայից և համարեա թէ անտարբեր վերաբերմունք ցոյց տուեց դէպի նրա գործունէութիւնը, որովհետև Դուման իր հնգամեայ գոյութեան ընթացքում երկրի համար բոլորովին կամ համարեա թէ բոլորովին ոչինչ դրական և արդիւնալից չինեց և չը բաւարարեց ոչ մի էական պահանջի, որ իրական կեանքն է թելադրում։ Ոչ ոքի համար գաղտնիք չէ, որ հոկտեմբերեանների Դուման ժողովրդական ներկայացուցչութեան վեհ և պատասխանատու պարտականութիւնը շատ յաճախ ոտքի կոխան էր անում գիտակցաբար, կանխորոշ մտադրութեամբ, որովհետև այնտեղ իշխող տարրերի շահերն էին այդպէս պահանջում, և զարմանալի էլ կը լինէր, եթէ նրանք այլապէս վարվէին և ներհակ գնային, քանի որ այդ էր թելադրում նրանց շահը։

Հոկտեմբերեանների միակ ցանկութիւնն էր նոր ձևի մէջ հնի, անցած գնացածի վերականգնումը և ամրացումը առաջ բերել, մինչդեռ այս նկատումների և ժողովրդի իրական շահերի միջև մի խոշոր վիհ գոյութիւն ունի։ Եւ ո՞վ չը գիտէ, ով առաջինի իրականացումը երկրորդի ոտնակոխ լինելուն է հաւասարազօր։

Երրորդ Դուման, յանձին հոկտեմբերեան ազգայնականների, ամենայն ուշադրութեամբ և անհնարին կերպով նայելով ի վերուստ թելադրվող չափին, յանուն իր խոկ շահերի ու սեփական խղճի թելադրանքների, անում էր այն, ինչ որ միաժամանակ ուժեղների շահն էր պահանջում, և այս՝ ամբողջ հինգ տարիների ընթացքում, որպիսի ժամանակամիջոցը մի որևէ պետութեան ժողովրդական ներկայացուցչութեան՝ պարլամէնտի համար միանգամայն բաւարար ժամանակաշրջան կարող էր համարվել ժողովրդաշէն գործ կատարելու համար։

Սակայն գուցէ թէ հոկտեմբերեան-ազգայնական Դուման ժողովրդական պահանջների գէթ նուազագոյնին աշխատէր բաւարարութիւն տալ, եթէ Ռուսաստանում արթուն լինէր հասարակական առողջ կարծիքը, եթէ լայնածաւալ երկրի բազմազան ազգաբնակութիւնը յետաշրջականութեան շնորհիւ մատնված չը լինէր մահացնող անտարբերութեան, կատարեալ ինդիֆերենտիզմի և եթէ հասարակական միտքը թէև թերատ, բայց և այնպէս՝ ժողովրդական ներկայացուցչութեանը ներկայացնէր անյապաղ լուծման կարօտ իր պահանջները։

Եւ երբ այսպիսի կեանք էր ապրում հասարակութիւնը, բնական էր, որ առանց այն էլ աջ Դուման աւելի ևս դէպի աջ պիտի թեքվէր։

Այսպէս է առհասարակ քաղաքական կեանքի օրէնքը։ Բայց այն անտարբերութիւնը, որ համակել էր Ռուսաստանի համարեա թէ մեծ մասը, կարծէք թէ վերջերս, երբ Պետական չորրորդ Դուման իր վերջին ժամանակներն էր ապրում, մասամբ փարատվեց։ Կեանքը, որ մինչ այդ սառուցման էր դատապարտվել, կարծէք թէ սկսեց շարժվել. վրա հասաւ փրկարար վերազարթնումի շրջանը և ահա այժմ մենք տեսնում ենք, որ կեանքի մէջ նկատվում է բուռն հետաքրքրութիւն դէպի նոր, չորրորդ Դումայի ընտրութեան գործը։

Այսօր հասարակութիւնը այլ ևս այն չէ, ինչ էր նա երէկ, և եթէ դէպի գործը եղած հետաքրքրութիւնը այսպիսի թափով շարունակէ առաջ ընթանալ, առանց մարգարէ լինելու կարելի է ասել, որ չորրորդ Պետական Դուման պիտի աշխատէ բոլորովին այլ քաղաքական պայմաններում։

Հասարակական վերազարթնումը մեծապէս պիտի ազդէ թէ առաջիկայ ընտրութիւնների և թէ նոր Դումայի գործունէութեան վրա։

Այս է ասում իրականութիւնը։

Ցար. Գասպարեան

ՄԻ ԿԱՐԵՒՈՐ ՊԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆ

Որքան առաջ է գնում ժամանակը, այնքան բարեփոխութիւններ են տեղի ունենում գիտութիւնների մէջ։ Բարեփոխվում է և մանկավարժութիւնը, որը, ենթարկվելով ընդհանուր էվօլիւցիային, չէ կարող ետ մնալ ժամանակից։

Մինչև այժմ դասարանում պարապմունքը ծանրանում էր գլխաւորապէս ուսուցչի վրա։ Ուսուցիչը բացատրում է յօդուածի հարկաւոր բառերը, իսկ աշակերտները մըտքում պէտք է պահեն բացատրութիւնները։ Այս եղանակն այն պակասութիւնն ունի, որ աշակերտները ժամանակի ընթացքում կարող են մոռանալ բացատրված բառերը և կրկնութեան ժամանակ չեն կարող վերյիշել, ուստի ստիպված՝ պէտք է դիմեն ուսուցչին։

Այս անյարմարութիւնը վերացնելու նըպատակով ռուսաց մանկավարժական աշխարհում լոյս տեսան բառարաններ, որոնք նշանակված են աշակերտների համար և օգնում են նրանց որևէ հեղինակի դասագրքով դաս սովորելու ժամանակ։ Օրինակ՝ Վոլպերը կազմած ունի „Толкователь Словъ“, որ բացատրում է իր դասագրքերի յօդուածների բոլոր կարևոր բառերը, որոնք կարօտ են բացատրութեան։

Մոսկվինը կազմել է „Толкователь Словъ“, որը բացատրում է Գրիգորևի „Русское Слово“ դասագրքերի բոլոր յօդուածների անհրաժեշտ բառերը։ Օրինակի համար յիշենք մի քանիսը. амбаръ—строеніе, гдѣ ссыпаютъ зерновой хлѣбъ, муку, а иногда складываютъ и другіе товары. Раскаленный—сильно нагрѣтый. Ароматъ—пріятный запахъ, благовоніе.

Այսպիսի բառարանները մեծ օժանդակիչ միջոց են ուսման համար, հեշտացնում են ուսուցչի աշխատանքը, մանաւանդ միացեալ բաժանմունքներում, և աշակերտներին առաջ են մղում դէպի ինքնագործունէութիւն, որ ահագին նշանակութիւն ունի մանկավարժութեան մէջ։ Աշակերտը կը սովորի անհրաժեշտ բառերը, իսկ մոռանալու դէպքում կը նայէ բառարանին։

Կովկասում այսպիսի ուղղութեան հետևեցին Մարտինովսկի (հեղինակ յայտնի «Русскіе Писатели» դասագրքերի) և Կորխանիդի։ Սակայն այս հեղինակները հարկաւոր բառերի բացատրութիւնը դնում են ամէն մի յօդուածի տակ, ուրեմն աշակերտն իսկոյն աչքով տեսնէ։

Մեզ մօտ բառերի բացատրութիւնը հայերէն դասագրքերի մէջ բոլորովին բացակայում է։ Տէր-Ղեոնդեանը բացատրում է իր կազմած դասագրքերի յօդուածների բառերի միայն աննշան մասը. միւս հեղինակները ժխտում են։

Ցանկալի է, որ մեզ մօտ դուրս գան անհատներ, որոնք կազմէին վերոյիշեալ ռուս հեղինակների օրինակներով հայերէն „Толкователь“ գրքոյկներ, օր. մէկը դուրս գար և կազմէր Աղայեանի դասագրքերի յօդուածների բառերի մեկնութիւնները կամ իրանք մայրենի լեզու յօրինողները ամէն մի յօդուածի տակ դնեն բառերի մեկնութիւնները, ինչպէս Մարտինովսկի և Կորխանիդի։

Ե. Գ. Գրիգորեան

Ցարսկիէ-Կոլոդցի

ԳԻՒՂԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋԸ

Շատ է գրվել, խօսվել գաւառի, գիւղի ցաւերից, շատ տգեղ երևոյթներ են երևան հանվել և միշտ էլ պիտի գրվի, որպէսզի այդ ցաւերին, կարելոյն չափ, դարման անվի։

Գիւղական ցաւ-չարիքներից մեծագոյնը գիւղական անգիտակից, աչառու պաշտօնակատարներն են, որոնց հասցրած չարիքները խորը հետքեր են թողնում և գիւղացիների մէջ վառ պահում վրիժառութեան ոգին։

Պակաս չարիքներ չեն հանդիսանում և գիւղական գրագիրները։ Բաւական է, որ մէկը մի անգամ տանուտէրական, գիւղական դատաւորի կամ գիւղական գրագրի պաշտօնի գլուխ անցաւ և գիւղի «հոգատարներից» ընդունելութիւն գտաւ՝ նրանց շահերին պաշտպան, նրանց ծափերով պարելու կապկութիւնով, և ահա այլևս ամէն բան անօգուտ է։ Նրանց դէմ մաքառելու մէջ շատ անգամ անզօր է հանդիսանում նոյնիսկ գիւղական երիտասարդութիւնը՝ իր անփորձութեամբ և երբեմն իր քեալլագեօզութեամբ... Եւ եթէ գտնվեն յանդուգներ, որոնք համարձակվեն նրանց աչառութիւնները երեսով ասել, ժողովրդի մէջ պրօպօգանդ մղել այդպիսիների տգեղ երևոյթները երևան հանելու, տանուտէրները գիտեն այդպիսի «խռովարարներին» լռեցնելու կերպը։ Նրանք նախ հրապարակով սպառնում են, առանձին զգուշացնում և եթէ այդ միջոցները չեն օգնում՝ մի բարպօրտ է, թէ կիրակոսը հասարակութեան մէջ անհանգիստ անձնաւորութիւն է... Եւ ամէն բան վերջացաւ։

Գիւղացու հաւատը չարաչար կոտրված է թէ դէպի իր անձը և թէ դէպի իր ընտրելի կամ ընտրած պաշտօնակատարը, ով և լինի նա։ Պէտք է վերականգնել այդ հաւատը։

Տանուտէրական ընտրութիւն է նշանակված, խորհրդակցում են՝ «Ո՞ւմ ընտրենք»։

Եւ այդ «ո՞ւմ ընտրենք»-ի առաջ ոչ ոք լուրջ խորհել չէ ուզում, որովհետև նրա հաւատը չարաչար կոտրված է...

Կոտրված է, որովհետև որին նա լաւ դատելով ընտրել է մի որևէ պաշտօնի համար՝ միշտ էլ յուսախաբ է եղել. եթէ գտնվել են շատ ու քիչ անաչառ մարդիկ, նրանք էլ, գիւղական աղա-ազասխկալներին դուր չը գալով, նրանց դաւերից ու անգիտակից ամբոխի բամբասանքից զզվելով, խոյս հեռացել են գիւղի հասարակական գործերից։

— Եկէք Մարկոսին տանուտէր ընտրենք, էլի նա մեզ խոյս կը տանի, փորձված մարդ է,—ասում է մէկը։

— Չէ, եղբայր, այդ փորձվածները իրանց փորձառութեամբ «հին գայլեր» են։ Աւելի լաւ է մի անփորձի ընտրենք, որովհետև այդպիսիները շատ ու քիչ արդարութիւն են անում, քաշվում են...

Եւ ընտրում են անփորձ Մարկոսին... Այդ անփորձն էլ, շնորհիւ շրջապատողների, շուտով փորձված է դառնում... Էլի նոյն ջուրն ու ջրաղացը... Ժողովուրդը անփորձ փորձվածին ընտելանալով, վերջինը ժողովրդին, բամբասելով, բամբասելով մի [illegible]

ՖԵԼԻԵՏՕՆ

ԻՒԼԻԱ ԻՍԱԿՕՎՆԱՅԻ ԴԱՐԴԸ

Ամբողջ գիշերը նա չը քնեց։ Բայց գիտէք թէ որչափ դժուար բան է չը քնել ամբողջ գիշերը, աջ կողքից թեքվել ձախ կողքը, ձախ կողքից՝ աջ կողքը, և այդպէս անվերջ։

Տէր Աստուած, կէս գիշեր էր, բայց տակաւին չը կար Միշէլը...

Եւ Իւլիա Իսակօվնան տանջվում էր։ Տանջանքներին վերջ ու սփոփանք չը կար։ Ու երբ ննջարանի դուռը բացվեց, Իւլիա Իսակօվնան տեսաւ իր Միշէլի յաղթանդամ պարթև հասակը և ամէնից առաջ աչքերը տրորեց, որովհետև նա կարծում էր, թէ տակաւին երազումն է ու այդ տեսածը երազ է, այլ ոչ իրականութիւն։ Սակայն, տարաբաղդաբար, այս անգամ երազ չէր, այլ իրականութիւն։

Միշէլը կամաց-կամաց սկսեց հանվել, բայց նախ քան հանվելը՝ սկսեց անց ու դարձ անել ննջարանում. նա ընկել էր մտքերի աշխարհը ու նոյնիսկ չէր նկատում իր ամուսնու քնքոյշ մարմինը, որը գիտմամբ թէ պատահաբար վերմակի տակից դուրս էր պրծել ու ցոյց էր տալիս բնութեան ստեղծագործութեան վեհութիւնն ու աքանչելիութիւնը։

Բայց, ել անիծված պրոզա... Իւլիա Իսակօվնայի համբերութիւնը հատթեց. Նա այլևս չը կարողացաւ տանել ամուսնու լռութիւնը և, ուղղելով շալիկը, վերջապէս խօսեց.

— Միշէլ, դու գժվել ես։

Ամուսինը, սակայն, լուռ էր։

Իւլիա Իսակօվնան գլուխը բարձրացրեց բարձի վրայից ու, ձեռքը մօտեցնելով ամուսնուն, նորից բացագանչեց, բայց այս անգամ աւելի մեղմ, կարծելով որ Միշէլը իրան վատ է զգում։

— Միշէլ, դու հիւանդ ես։

— Ոչ, Իւլիա, սաստիկ յոգնած եմ...

— Ա՛, թէ ինչ... Բայց ո՞րտեղ էիր մինչև այժմ, մի՞թէ ժողովի։

— Այո, սիրելիս, այո. և այս րոպէիս միայն վերջացաւ ժողովը։

— Եւ...

Բայց այս անգամ չը կարողացաւ Իւլիա Իսակօվնան շարունակել իր խօսքը։ Նա հազաց, որովհետև սիրտը սաստիկ բաբախում էր անհամբերութիւնից—օ, կանացի անհամբերութիւն—ու, վերջապէս հազիւ զսպելով իր յուզմունքը, նորից դարձաւ ամուսնուն.

— Եւ, Միշէլ, ի՞նչ է լինելու վերջը...

— Վերջը..., — կրկնեց անգիտակցօրէն Միշէլը, ինքն էլ չը գիտենալով թէ իսկապէս ինչու կրկնեց այդ «վերջը»...

— Նու, շուտ, Միշէլ, ասա, վերջը ի՞նչ է լինելու։

— Վերջը... Հա, բայց դու չը գիտես սիրելիս,—դարձաւ Միշէլը կնոջը, կամաց-կամաց խելքը գլուխը բերելով,—դու, սիրելիս, չը գիտես, որ ժողովը ինձ միաձայն...

— Հա՛, հա՛, գիտեմ, գիտեմ,—մէջ ընկաւ՝ —ամուսնու խօսքը կտրելով Իւլիա Իսակօվնան,—քեզ ընտրեցին նախագահ... Եւ, Միշէլ, գիտես, ես հէնց այդպէս էլ մտածեցի, ուրախութիւնից վրա բերեց Իւլիա Իսակօվնան ու շարունակեց.—յետոյ, շուտով կը բացվի բանկը...

— Հէնց որ կառավարութիւնը հաստատէ, անշուշտ կը ձեռնարկենք բացման,—մի առանձին դերք բռնելով՝ ասաց Միշէլը ու, դէմքին տալով լուրջ արտայայտութիւն, կանգ առաւ կնոջ տուալէտի մօտ եղած հայելու առաջ ու՝ իր դէմքին լուրջ հայեացք տուած՝ նայեց ինքն իրան։

— Միշէլ, գիտես, քանի որ ժողովը քեզ միաձայն ընտրել է նախագահ, ես կարծում եմ, որ քեզ կընտրեն և դիրեկտոր։ Եւ երևակայիր, Միշէլս, քանի-քանի տիկիններ ու օրիորդներ կը նախանձեն ինձ։ Գիտես, հաւատա, կը ճաքեն, шутка-ли, сказать, супруга директора банка...

Ու Իւլիա Իսակօվնան հազաց, ու հազիւ հազը պահելով՝ դարձաւ ամուսնուն.

— Եւ, Միշէլ, սիրելիս, ի հարկէ, մենք կունենանք այն ժամանակ սեփական կառք, ձիեր։ Բայց եթէ գիտենաս, ես ինչպէս սիրում եմ կառքով զբօսնել... Դէ, թող ճաքեն հիմա, шутка-ли, сказать, жена, т. е. супруга директора банка...

Եւ Իւլիա Իսակօվնան մի րոպէ փակեց աչքերն ու ընկաւ մտքերի աշխարհը։ Նա արդէն երևակայում էր, որ ինքը բանկի դիրեկտորի կին է, որ Աշխէնները, Անաստասիաները արդէն ճաքում են, որ նախանձի թոյնով խեղդվում են։

Իւլիա Իսակօվնան իր անվերջ երազների ու մտածումների մէջ նորից յուզվեց, հազաց ու, զսպելով հազը, մօտեցաւ ամուսնուն։

— Միշէլ, Միշէլ, գիտես, ես կարծում եմ, որ երբ բանկը բացվի, ու... դու լինես դիրեկտոր, պէտք է անպատճառ բեխերդ պահես «ալա Վիլհէլմ»։ Գիտես, շատ լաւ կը լինի այդպէս, և... ու... գիտես... անշուշտ այդպէս...

Բայց, այս անգամ նայելով ամուսնու վրա, Իւլիա Իսակօվնան նկատեց, որ... Միշէլը խռմփացնում էր։

— Միշէլ, Միշէլ,—մեղմ բացագանչեց Իւլիա Իսակօվնան.—զարմանալի մարդ է. այսպիսի խորհրդաւոր մի գիշեր, և նա քնած է. կարծես ինքը չէ լինելու դիրեկտոր, կամ ինքը չէ հէնց այսօր եղել նախագահ...

Ու Իւլիա Իսակօվնայի աչքերը արտասուքներով լցվեցին։ Նա, տեսնելով որ ամուսինը քնած է, ինքն էլ լռեց և ձեռնարկեց իրանց ապագայ փարթամ կեանքի ծրագիրները կազմել, փոփոխել, վերակազմել, մինչև որ ինքն էլ, իր ամուսնու նման, քնով տարվեց ու սկսեց խռմփացնել...

* * *

Ժամը 11-ը կը լինէր, որ Իւլիա Իսակօվնան տեղից վեր ցատկեց, շտապով վրան ձգեց կապօտը, լուացվեց, ու մտնելով սեղանատուն՝ ամէնից առաջ նկատեց իր ամուսնու մօրը, որը իր թոռնիկին գրկած՝ թէյ էր խմում։

Նա իսկոյն դէմքին տուեց լուրջ արտայայտութիւն ու, իր սովորական տեղը նստելով մեղմ կերպով հառաչեց։

Երեխան «մամա» գոչելով ցած թռաւ տատիկի գրկից ու վազեց դէպի մայրը։

«Խեղճ երեխայ,—մտածեց Իւլիա Իսակօվնան,—երևի չը գիտէ, որ ինքն այժմ բանկի դիրեկտորի զաւակ է, ապա թէ ոչ այդպէս սխրացուն յատուկ ոստոստով չէր դիմի դէպի մօր գիրկը»։

Թէյից յետոյ Իւլիա Իսակօվնան պատուիրեց ծառային եւրոպացուն յատուկ և վայել ճաշ պատրաստել, այլ ոչ թէ ըստ սովորականին՝ ասիական ճաշ։

Ծառային խորթ թւաց այդ բանը, բայց... չէ՞ որ ծառայ է. լռեց։

Տիկինը շուտով հագնվեց ու շտապ-շտապ տնից դուրս եկաւ։

* * *

Ժամը 10-ը կը լինէր գիշերը, երբ Իւլիա Իսակօվնան տուն վերադարձաւ։

Դեռ նոր էր ոտքը դրել սեղանատան շեմքը, Միշէլը մի խէթ նայեց Իւլիա Իսակօվնային ու տեղից բարձրացաւ.

— Ա՛յ բօշա,—բացագանչեց Միշէլը,—առաւօտը տնից դուրս ես եկել ու մինչև գիշերվայ ժամը 10-ը չը կաս. ձեր ես կորել, մի հարցնող լինի... Երեխաներդ իրար

կերպ երեք տարին եօլա են գնում։

Կրկին ընտրութիւն է. ժողովուրդը տեսաւ, որ անփորձ Մարկոսն էլ փորձված կիրակոսից պակաս ղօչաղը չէր. երկուսի թեկնածութիւնն էլ դրված է։ Թայֆաները գործում են։ Ամեն սրբութիւն, համայնական շահեր մոռացվում են... Ցանձին կիրակոսի նրա թայֆան յաղթանակելով ընտրում է նրան... Շուտով միւս թայֆան էլ առերես համակերպվելով «էյվալլա» է ասում, և բամբասում, որովհետև նա առանց բամբասանքի ապրելու սովոր չէ։ Եւ այսպէս ամեն մի համայնք ունի իր Մարկոսն ու կիրակոսը, որոնք մերթ ընդ մերթ գիւղի գլուխ թերերն են գրաւում։ Բաղդաւոր է այն համայնքը, որ ընտրել է այդ երկուսին, իսկ եթէ կան և Թաթոս-Մաթոսներ, բաւական է՝ ընտրողը, ընտրվողը միմեանց են խառնվում։ Եւ այսպէս ամեն մի գիւղական պաշտօնակատարի ընտրութեան ժամանակ։

Գիւղացի պաշտօնակատարը իր պաշտօնի էութիւնը միայն իր քմահաճոյքին է ծառայեցնում. յարգի, պատւի մասին նա շատ աղօտ հասկացողութիւն ունի. այսօր նրան անպատուութեամբ պաշտօնից հեռացնում են, երեք տարուց յետոյ կրկին ընտրում, և նա էլ մեծ հաճոյքով ընտրվում է։ Այդ թերութիւնից զերծ չէ և գիւղական ինտելիգենցիան։ Մարդու ծիծաղն է շարժվում, երբ տեսնում ես երէկվայ վարկաբեկվածը այսօր պաշտօնի գլուխ անցնելով ժողովներ է կառավարում, բարձր գաղափարներ շռայլում։ Գալով ամբոխին՝ նա ոչխարի յիշողութեամբ ամեն անցեալ շուտով է մոռանում և ինքնասիրութիւն, պատւասիրութիւն սաստի մասին հեռաւոր գաղափար անգամ չունի։

Եփրեմ Վարդանեան

Մեղրի

Ի ՄԻՋԻ ԱՅԼՈՑ

Հալաբարը, Թիֆլիս քաղաքի այդ խորթ զաւակը, որը 7-դ քաղաքամաս է կազմում, իրապէս նոյն հօթանանական թեականների Հալաբարն է ներքուստ, եթէ հաշւի չառնենք նրա նորակառոյց մի քանի շինութիւնները և այլ փոփոխութիւնները։

Նոյն գինետները, որոնց թիւը մի քանի տասնեակ անգամով աւելացել է, նոյն զուռ-մարխանէքի որջերը, նոյն պարապ-սարապների վոհմակը, նոյն ագիտութիւնը, նոյն յետամնացութիւնը. մի խօսքով՝ անհամար «նոյնն»-եր. և այս բոլորը յարմարեցված՝ կեանքի պահանջներին. օրինակ, գինետները զարդարված են վերջին ոճով, այնպէս որ մտնողը՝ տուն, ընտանիք, բոլորը կը մոռանայ. խաղատեղերը նոյնպէս բաժանված են երկու կատեգորիայի. 1) ժողովարանը, ուր մարդիկ պարծանք են համարում խաղալը անարգել, 12 ղումարխանան, ուր հաւաքվում են Թոկից փախածները՝ իրանց հեշտ աշխատած փողերը վատնելու, ի հարկէ կառավարութեան աչքից հեռու։ Որպիսի զուգադիպութիւն և հեգնանք. երկու կատեգորիաներն էլ միևնոյն տնաքանդ դերերն են կատարում, մէկը անարգել ու ազատ, իսկ միւսը՝ ծածուկ։ Եւ ցաւելով պէտք է ասել, որ այս երկու կատեգորիային աւելացել է մի երրորդն էլ. դա էլ արհեստաւոր դասակարգն է, որ առաւօտից մինչև երեկոյ տաժանելի աշխատանքով վաստակած կոպէկները բերում է և ոչնչացնում այդ որջերում՝ թողնելով դժբաղդ և քաղցած դրութեան մէջ ընտանիք, մայր, քոյր և այլն։

Ահա 45—50,000 բնակչութիւն ունեցող Հալաբարի իսկական ֆիզիոնոմիան։

Չը կան դասախօսութիւններ, կիրակնօրեայ ուսումնարաններ, չը կան ներկայացումներ։ Ո՞ւր են մեր ժողովրդի համար մեծ-մեծ ճառախօս նահատակները. ինչու ասպարէզ չեն գալիս։ Ի՞նչ են շինում մեր տեղական ուսուցիչները. մի՞թէ յանցանք կը լինի ազատ ժամերը նուիրել ժողովրդի կրթութեանը։

Ի՞նչ է մտածում մեր մեծապատիւ դրամատիկական ակումբը իր Թատերասիրաց սէկցիայով. ժամանակ չէ՞ արդեօք մտածել մի ճիւղ ևս բանալու Հալաբարում և տեղական ուժերով կառավարելու. չէ՞ որ այդ հաստատութեան նպատակը ոչ թէ փող վաստակելն է, այլ գեղարուեստական ճաշակ զարգացնելը ժողովրդի մէջ։ Սրանից լաւ ասպարէզ է հարկաւոր ձեր միսիան իրագործելու համար. մի՞թէ ձեզ համար պարզ չէ, որ հաւլաբարցի արհեստաւոր և բանւոր դասակարգի համար մեծ դժուարութիւններ կան ամեն անգամ Ժողովրդական Տունը յաճախելու։ Միջոց էք գտել ժողովրդի մէջ զարգացնելու սէր դէպի գեղարուեստը, դէպի մայրենի բեմը. դրա համար արժանի էք շնորհակալութեան։ Բայց մի մոռանաք, որ ձեր սէկցիայի ներկայացումները նախ՝ մօնօպոլիա են դարձած աւելի ունևոր դասակարգի համար, երկրորդ՝ մօտիկ թաղերի արհեստաւոր և բանւոր դասակարգը օգտվում է ըստ կարելւոյն, երրորդ՝ հեռու թաղերը, ինչպէս Հալաբար, Խարփուխ, Նաւթլուղ, և այլն, միանգամայն զրկված են մնում այն բարիքից և շնորհներից, որը կարող էր տալ այդ հաստատութիւնը, բայց մինչև օրս չը գիտեմ ինչու չէ մտածել։ Գոնէ այսուհետև աչքաթող չանվեն մեր Հալաբարը և միւս թաղերը, որով մի մեծ բարիք կը լինի արված մեզ հալաբարցիներիս։

Լաւ է ուշ քան ոչ երբէք։

Ա. Եղիազարեան

ԿԵԱՆՔԻ ՑԱՒԵՐԻՑ

XI

Կրկին

Վերջացաւ ուսումնական տարին և ահա ուսուցչութեան պօչից թրև եկող «մնալու, չը մնալու», «ուր գնալու», «ինչ անելու», «ծրտեղ լինելու» հարցերը նորից ծանր կօշմարի պէս յանկարծ, անհրաւէր, կարծէք բօմբերպէս գետնից բուսան ու յարձակվեցին վրան։

Իւրաքանչիւր ուսումնական տարում մարդ մտածում է, որ այսուհետև այլևս այդ ճնշող հարցերը գոյութիւն չը պէտք է ունենան, բայց դժբաղդաբար դրանք կարծէք ուսուցչի ճակատագիրն են, նրա անբաժան ուղեկիցները, որոնց հետը առած՝ իւրաքանչիւր տարի թափառում է այս գիւղից այն գիւղ, այս դպրոցից այն դպրոց։

Եւ ըստ երևոյթին՝ այդպէս էլ շարունակվելու է ո՞վ գիտէ մինչև երբ, քանի որ մէջտեղում կան զանազան կամայականութիւններ։

Դեռ լաւ է, որ ուսուցիչները տարվայ կէսին իսկ չեն ենթարկվում այդ ահռելի կամայականութեան։

Իսկ ո՞վ կարող է վերջ տալ այդ ամենին, եթէ ոչ այն իշխանութիւնը, որին ենթարկվում են մեր դպրոցները. հոգևոր իշխանութիւնը, և նա էլ համոզված թող լինի, որ որևէ շօշափելի գործ կարող է կատարել այն դէպքում միայն, երբ այն ստորադաս պաշտօնները, որոնք անմիջական առնչութիւն ունեն դպրոցների և դպրոցական մարդկանց հետ, գտնվեն այնպիսիների ձեռքերում, որոնց սրտին մօտ է այդ գործը, որոնք զարգացման օրինաւոր պաշար ունենն և իրանք էլ կամայականութիւններով ծածկված չեն։

Միայն այդ դէպքում եթէ ոչ մեծ, գոնէ միջին արդիւնքի կարելի է սպասողաբար հասնել։

Եւ թեմական իշխանութեան պարտքն է այդ. նա պէտք է աչալուրջ հսկողութիւն ունենայ ոչ միայն իր չորս կողմում եղած դպրոցների, այլ և ծայրագաւառի դպրոցների վրա։

Միթէ խեղճ ուսուցիչը առանց այն էլ քիչ կամայականութիւնների է ենթակայ, որ միշտ տարեվերջին զանազան լինել չը լինելու հարցերը նրա ճակատագիրը դառնան։

Ո՞վ է, որ կարիք ունի լուրջ ուշադրութեան, կարիք ունի քիչ թէ շատ ապահով դրութիւն ունենալու, եթէ ոչ ուսուցիչը. նա, որ տարիներ շարունակ մաքրում է ուղեղների վրա նստած փոշու շերտը, նա, որ համարձակօրէն մարտնչելով խաւարի դէմ՝ պատռում է նրա սնգզայ կուրծքը, դուրս քաշում այնտեղից մանուկ սերունդը և կուլտուրականութեան ուղիի վրա դնում, առաջնորդելով դէպի լոյսը, դէպի ճշմարտութիւնը։

Բայց այսօր, այս տարեվերջը ես գալիս է պարզօրէն ասելու՝

— Կանգնի՛ր, շատ ես հեռացել. այդ ամենը երազ է, ցնորք։

Իսկապէս երազ է, ցնորք թէ պատահաբար դուրս թռած խօսքեր են դրանք։

Բայց դժբաղդաբար այդ խօսքերը պատահական, քամու հետ եկած չեն, այլ հայկական իրականութեան ճշմարտութիւնը եղրափակող ակսիօման է այդ, որ իր ամբողջ կօպտութեամբ, իր իրականութեան գռեհկութեամբ գալիս է ճշմարտութիւնը ասելու։

Կոպիտ է, բայց ճշմարիտ։

Կրկին հայ ուսուցիչը ստիպված է թըրթըռուն սրտով սպասելու լրագիրների յայտարարութիւնները կարդալու և հէնց աչքովն ընկած իւրաքանչիւր յայտարարած ուսուցչի պահանջ եղած տեղում խնդիրներ ուղարկելու։

Ցայտարարվում է. «Մեզ հարկաւոր է այս և այն առարկաները դասաւանդող մի ուսուցիչ»։ Եւ խնդրատու ուսուցիչն էլ գրում է. «Համաձայն եմ ստանձնելու այդ առարկաները»։ Եւ ի հարկէ շատ անգամ կեղծում է նա. պատահում է, որ նա այսինչ առարկան այնպէս կարող է դասաւանդել, որքան, օրինակ ես՝ չինարէն. բայց արդեօք մեղաւո՞ր է նա, որ կեղծում։

Շատ պարզ է, որ ոչ, որովհետև ստամոքսն ուտել է ուզում, ընտանիքը ապրուստ։

Մէջտեղն ո՞վ է տուժում. դպրոցը, դպրոցը և դպրոցը։

Բայց արդեօք օրը չէ՞ հասել այս ամենի կանոնաւորման փող փչելու։

Կարծում եմ, որ ամբողջ ուսուցչութիւնը միաբերան «այո» կը պատասխանէ։

Մնում է, որ իրաւունքի տէր մարդիկ նեղութիւն կրեն ասպարէզ իջնելու։

Արշալոյս Տէր-Յովհաննեան

Հանդամէջ

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Կուսանաց վանքի սեփական ամառանոցի հիմնարկէքը

Ծղնէթ գիւղ, 4 յուլիսի

Կիրակի օր, յուլիսի 1-ին, այստեղ դրըվեց Թիֆլիսի կուսանաց անապատի սեփական ամառանոցի հիմքը։ Անցեալ տարի, կոյս Հռիփսիմէ Թայիրեանի՝ Ս. Ստեփաննոս կուսանաց վանքի մայրապետական պաշտօնում հաստատվելու առիթով, հանգուցեալ իշխան Գր. Բէհբութեանի որդի՝ իշխ. Գէորգ և իր կին Կատարինէ Բէհբութեանները նուիրել էին Ծղնէթում, իրանց սեփական հողերից, մօտաւորապէս 450 քառ. սաժէն տեղ՝ յիշեալ կուսանաց վանքի միաբան կոյսերի անունով։ Այդ օրվանից մայրապետ Թայիրեանի մէջ միտք էր յղացել՝ կառուցանելու այդ հողի վրա մի փառահեղ ամառանոց՝ իր հովանաւորութեան ներքոյ գտնված կոյսերի համար իբրև ամարային հանգստարան, սակայն նիւթական միջոցների բացակայութեան պատճառով այդ ծրագիրը մնացել էր անկատար։ Այժմ լսում ենք, որ մայրապետը իր աշխատութեամբ և ջանքերով ձեռք է բերել Գաբրիէլ Տուրինեանի միջոցով Ալ. Մանթաշեանի ժառանգներից 1000 ր. կանխիկ գումար՝ գործադրելու զուտ վերոյիշեալ ամառանոցի շինութեան վրա։

Վստահ՝ սկզբունքով համակրելի գործի աջողութեան վրա, կիրակի օրը դրվեց այդ շէնքի հիմքը և այժմս աշխատանքը ընթանում է ըստ իր կարգի։

Ժողովրդական բարեպաշտ մարդիկ աջակցում են կոյսին այդ ամառանոցի կառուցման գործում, ինչպէս օրինակ պ. պ. Ալ. Տուրինեանը, որ նուիրել է 5000 աղիւս, Համբարձում Մելիքեանը, որը կոյսի տրամադրութեան տակն է դրել գործադրելի և հարկաւոր բոլոր փայտեղէնի և տախտակեղէնի նիւթերը։

Կառուցվելիք ամառանոցը լինելու է Ծղնէթի հոյակապ շէնքերից մէկը և այդ յատակագծված է ճարտարապետ Մադաթեանի ծրագրով։

Բօղդան Բեբինեան

Երկրագործի վիճակը

Նորս (Հին-Նախիջ. գաւ.), 29 յունիսի

Նորսը, որ գտնվում է Նախիջևանի գաւառի Սիսիանին սահմանակից լեռնային մասում, ունի մօտ 200 տուն հայ բնակիչ, հնդարեան եկեղեցի և մի պետական միդասեան դպրոց։

Ժողովրդի պարապմունքն է երկրագործութիւն, անասնապահութիւն և մասամբ նոր սկսված շերամապահութիւն։

Թէ առաջին և թէ երկրորդ պարապմունքները, շնորհիւ հին ձևի կատարվելուն, համարեա ոչ մի օգուտ չեն տալիս։ Վերջին 4—5 տարվայ ընթացքում տուն չի եղել, որ իր տարեկան իւղն ու պանիրն և, որ գլխաւորն է, հացը ծախ չանի, որովհետև ցանած սերմն հազիւ է ստացվել. իսկ դրա դիմաց խեղճ շինականի ուսերին ծանրանում է ոչ միայն իր ընտանիքի կառավարելը, այլ և արքունի գանձարանին ու հողատէր աղային հասանելի մօտաւորապէս 10,000 ռուբլին, չեմ հաշւում միւս պահանջողներին, որ խեղճ գիւղացու միսն ու արիւնն են ծծում (վաշխառուն մի կողմից, դատաւորները միւս)։

Այստեղ գիւղում, բառի լայն իմաստով, սովն է թագաւորում, ամօթխած գիւղացին կամ վաշխառուին կուլ գնացած և կամ 40 վերստ հեռաւորութեամբ Նախիջևանի բազարից կէս պուդով հաց է հասցնում իր զաւակներին քաղցից ազատելու, այն ինչ նոյն միջոցին Նախիջևանի բազարում, կշեռքի տակ ի վաճառ է հանված Նորսի անցեալ տարվայ 100 խալվար բահրայի ցորենը։ Այս այն գիւղն է, որ մօտիկ անցեալում 250 խալվար բահրա էր տալիս։

Այս տարի, բերքը միջակ էր երևում և երկրագործ գիւղացին մասամբ մխիթարվում էր իր ցանածները տեսնելով, բայց այդ մխիթարութիւնը երկար չը տևեց։

Ամսիս 15—16-ին մի այնպիսի մինչ օրս չը տեսնված կարկուտ տեղաց, որ բոլոր սարերն ու ձորերը բաւականին հաստ շերտով ծածկվեցին ու 4—5 օրից յետոյ հազիւ հալվեց. կարկուտի պակասը լրացրեց կարկուտից առաջացած սոսկալի հեղեղը, որը բացի վարերն ու ցանքերը հեղեղելուց՝ մեծ վնաս պատճառեց նաև ձորերում եղած արհեստական անտառներին։ Դաշտերում գոյացած անսպասելի հեղեղին զոհ գնացին 5—6 ոչխար, էշ, կով. բայց բարեբաղդաբար մարդկային զոհեր չը պատահեցին։

Դաղարեց կարկուտը, շտապեց երկրագործը դէպի իր ցանած արտերը, տեսաւ կարկուտից ծեծված, հեղեղից աւերված, մորմոքած սրտով, աղի արցունքով յետ դարձաւ դէպի տուն և իրան յաւիտեան կորած համարելով ընկաւ վաշխառուի սուր ճանկերի մէջ (մեզանում 10 ռուբլուն ամիսը 1 ր. տոկոս է տրվում)։

Շմաւոն

Առատ հունձք

Ծօճկան (Բորչ. գաւ.), 24 յունիսի

Վերջապէս երկարատև անձրևների գալը դադարեց, որին հետևեցին տաք ու պայծառ ամարային օրեր։ Այժմս հինգերորդ օրն է, ինչ տեղացիք յորեն, գարի են հնձում. թէև հացահատիկները կատարեալ հասունացած դրութեան մէջ չեն, բայց նրան նայողը ո՞վ է. չէ՞ որ սոված են, հացի պակասութիւնն ու քաղցածութիւնը դրանց ստիպում է անժամանակ, դեռ կանոնաւոր չը հասած՝ հնձել ցորեն թէ գարի ու կալսել, իսկ ոմանք էլ ուղղակի փայտով են ծեծում ու տանում ալիւր անում։

Այս տարի մեր շրջանի արտերը շատ լաւ են և սպասվում է աջող, առատ բերք, որը մի անգամից կը մոռացնէ գիւղացոց քաշած անթիւ նեղութիւնները. արտերը դեռ առ այժմ բնութեան ոչ մի պատահարի չեն հանդիպել, յոյս կայ, որ այսուհետև էլ չը հանդիպեն, և տեղացիք գոնէ այս տարի ուրախ սրտով ժողովեն իրանց աշխատանքի պտուղները առատութեամբ։

Մեզանում հունձը երկար չի տևի, և եթէ 10—15 օր եղանակները նպաստաւոր լինեն, հունձը կատարեալ վերջացած կը լինի։

Ինձ հասած ճիշդ տեղեկութիւններից երևում է, որ այս քանի օրս Լալվար սարում մի քանի անգամ տեղացած կարկուտներից պակաս վնասներ չեն կրել, ինչպէս ամբողջ Լալվար սարի խոտերը, նոյնպէս Ակոռի գիւղի սարերի արտերը։ Սարերում միշտ տեղում է անձրև և սաստիկ ցուրտ է լինում։ Կարկուտներից սարերի խոտը չոր բացել, ոչնչացել է, ուստի կենդանիները խոտի կարիք են զգում, բայց բարեբաղդաբար կենդանիների մէջ ոչ մի տկարութիւն չը կայ։

Այս տարի ինչպէս մեզանում, նոյնպէս և մեր շրջանում, ինչպէս ցոյց են տալիս առ այժմս եղած արտերը, որոնք բնութեան պատահարների դեռ ևս ենթակայ չեն եղել, սպասվում է շատ աջող բերք. աջող է նաև խոտը, միջակ այգիների պտուղները, իսկ տեղ-տեղ էլ բոլորովին ոչինչ չը կայ, որոնք ենթարկվել են ցրտահարութեան։

Կայծոն Շքեղեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Երէկ, յուլիսի 6-ին, գիշերվայ ժամը 12-ի գնացքով Եւլախ մեկնեց մի յանձնախումբ, բաղկացած Ալ. Քալանթարից, Ե. Փիրալեանից, Ա. Աթանասեանից և Քր. Տէր-Սարգսեանից, որ պէտք է գնայ և քննէ Ժամհարեան ապագայ գիւղատնտեսական դպրոցի համար շուշեցիների կողմից առաջարկվող կալուածքները, Ասկերան բերդի մօտ։

◆ Թիֆլիսի հարկահաւաք տեսուչների ժողովը վճռել է Պետական Դումայի ընտրողական ցուցակների մէջ մտցնել բնակարանային պետական հարկ վճարող այն անձերի անունները, որոնք վճարել են իրանցից ստացվելիք հարկը 1911 և 1912 թ. թ. համար։

◆ Յունիսի 1-ից մինչև 30-ը Կ. Հ. Բ. Ընկ. ընթերցարանն են յաճախել 5729 հոգի, որից 3598-ը արական, իսկ 2131-ը իգական սեռից։ Գրադարանի բաժանորդներին տրված է տանը կարդալու համար 1651 գիրք, որից 939-ը հայերէն, իսկ 712-ը ռուսերէն։ Ընթերցարանում կարդալու համար տրված է 459 գիրք, որից 309-ը հայերէն, իսկ 150-ը ռուսերէն։

◆ Թիֆլիսում մտադրվում է հիմնել գործակատարների ակումբ։ Արդէն, ինչպէս լսում ենք, կազմված է յիշեալ ակումբի կանոնադրութեան նախագիծը, որը, գործակատարների ընդհանուր ժողովի կողմից հաստատութիւն գտնելուց յետոյ, կը ներկայացվի կառավարական հաստատութեան։

◆ Մեզ հաղորդում են հաստատ աղբիւրից, որ Բագուի Հայոց Կուլտուրական Միութիւնը որոշել է վերջնականապէս տօնախմբել հայկական տպագրութեան 400-ամեակը և տառերի գիւտի 1500-ամեակը հոկտեմբերի 13-ին, այսինքն յարել Էջմիածնի որոշման։ Միևնոյն ժամանակ Միութիւնը որոշել է ի յիշատակ այդ տօների ձեռնարկել եւրոպական կլասիք աշխատութիւնների թարգմանութեան 75 հատորներով։

◆ Մեզ հաղորդում են հաստատ աղբիւրից, որ մի քանի ժամանակ առաջ տարածված այն լուրը, թէ Պետերբուրգում կազմվում է մի յանձնաժողով հայագիտական ուսումնասիրութիւնների համար, որի ղեկավարների մէջ յիշված էր և պրոֆեսոր Ն. Մառի անունը, սխալ է։ Այդ յանձնաժողովը չէ կազմակերպվել մինչև այժմ, ուստի նրա գործունէութեան մասին ոչինչ տեղեկութիւններ չը կան։

◆ Կ. Հ. Բ. Ընկ. խորհուրդը խնդրում է մեզ տպել, որ ինքը շնորհակալութեամբ ստացել է նուէր գիւղական-դպրոցական գրադարանների համար Բ. Հ. Կուլտուր. Միութիւնից իր հրատարակութիւններից 543 օրինակ հայերէն գրքեր, տիկին Սոֆիա Մինասեանից 180 կտոր հայերէն և ռուսերէն գրքեր։

◆ Յուլիսի 5-ից սկսած Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեանը ներկայացվում են քաղաքի ֆաբրիկաների և գործարանների մէջ աշխատող այն բանւորների անուանացուցակները, որոնք դուրս էին ձգված երրորդ Դումայի ընտրութիւնների ժամանակ, չը նայած որ յիշեալ բանւորները ընտրողական իրաւունք ունէին։ Առ այժմ ներկայացված են ցուցակներ եղբ. Սէյլանեանների ծխախոտի գործարանից և Գաուֆի փականագործական-գեղարուեստական արհեստանոցից։

◆ Կալեէթեան երկաթուղագծին վերաբերեալ գործով երէկ Պետերբուրգ են մեկնել Թիֆլիսի նահանգի ազնուականների լիազօր իշխ. Դ. Չէլօկայէվը և Գ. Տուլաշէվը։

◆ Մեզ հաղորդում են Շուշուց, որ թեմական դպրոցի ուսուցչական կազմից հեռացված է Վր. Փափազեանը։ Նոյնպէս «Ղարաբաղ» թերթի խմբագրական կազմի մէջ արմատական փոփոխութիւններ են տեղի ունեցել, հեռացել կամ հեռացվել են բոլոր այն անձինք (ինչպէս Վր. Փափազեան և ուրիշներ), որոնք զուտ թայֆայական ձգտումներով տոգորված էին և դարձրել էին թերթը իրանց թայֆայական, նեղ կուսակցական շահերի օրգան։ Շատ տարօրինակ էր, որ «Ղարաբաղ» թերթի խմբագիրը թեմական դպրոցի տեսուչը լինելով, իսկ տնօրէնը՝ Ղարաբաղի թեմի կառավարիչ Զաւէն վարդապետը, այդ թերթը դարձել էր թայֆայական շահերի պաշտպան և առաջ էր գնում խուլիգանական ուղղութեամբ։

◆ Վրիպակներ.—«Մշակի» երէկվայ համարում (№ 145) «Ինչո՞վ ենք հետաքըրքըրվում» յօդուածի մէջ մտել են հետևեալ վրիպակները. երկրորդ սիւնակի 33-րդ տողում ասված է՝ «ժամհարեանները աւելի հասութիւն ցոյց տուին», պէտք է կարդալ՝ «հասունութիւն ցոյց տուին»։ Մի տող նրանից ներքև՝ «աւելի հե աւելի եղան Գ. Արծրունու.», պէտք է լինի՝ «աւելի հեռու եղան»։ «Նրանք համերաշխութեան գաղափարին տեղ այն կարևորութիւնը», պէտք է լինի՝ «տուին այն կարևորութիւնը»։ Ապա 76-րդ տողում՝ «իսկ այդ ցուցմունքները ասում են, որ ամեն մէկը մեզանից իր զաւակներին ուղարկէ ոչ թէ հայոց դպրոցները»... Պէտք է կարդալ՝ «իր զաւակներին ուղարկում է ոչ թէ հայոց դպրոցները»։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Ներկայ տարվայ մարտի 22-ին Վօդօվօզնայա գծի վրա № 6 տանը ապրող Սմօլենսկի նահանգի Գրանկի գիւղի բնակչուհի Աւդոտիա Ալէքսանդրօվնա Անդրիանօվայի չը փակված բնակարանից անյայտ չարագործներ գողացել տարել էին բաւականաչափ մօյլեներ, իրեղեններ՝ ձեռնոցներ վերաբերեալ, 175 ռուբլու արժողութեամբ, որի մասին ժամանակին յայտնել էր 2-րդ ոստիկանամասի պրիստաւին։ Ներկայումս խուզարկու բաժանմունքի պետը տեղեկութիւն ստանալով, որ յիշեալ գողացված մօյլեները գտնվում են Արտիլէրիյսկայա փողոցի վրա № 9-րդ տանը ապրող Կերչի բնակիչ՝ որոշ պարապմունք չունեցող Ֆրոյլօ Գերշկէվիչ Րօզենբերգի մօտ, յուլիսի 4-ին կալանաւորեց և, խուզարկելով բնակարանը, գտաւ Անդրիանօվայից գողացված բոլոր իրերը։ Քննութիւնը պարզել է, որ այդ մօյլեները Րօզենբերգը գնել է ինչ որ մի անյայտ փականագործ «Կանտերից» 20 ռուբլով և պահում էր ուրիշներին վաճառելու համար։ Կալանաւորված Րօզենբերգ-

---

գլխի ածած, ոչ տէր կայ, ոչ տիրական... Ախր այդպէս բան կը լինի՞, այ բօշա-Մարինա...

— Այ, այ, սիրտս, սիրտս,—գոռաց Իլիա Իսակօվնան ու երկար ու մէկ ձգվեց դիւանի վրա,—շուտ, բժիշկ, բժիշկ...

Ու Իլիա Իսակօվնան ուշաթափվեց։

Երեխաները վրա թափվեցին, «մամա, մամա, մամօչկա, մամուշէնկա» գոռում էին ու արտասվում, հեկեկում...

Բայց չէ։ Իլիա Իսակօվնան բոլորովին իրան կորցրել էր, նա երբեմնակի բացում էր աչքերը, նայում չորս կողմը, մի խուլ հառաչանք արձակում կրծքից ու նորից ընկնում ինքնամոռացութեան մէջ։

Միշէլը, ապագայ բանկի ապագայ դիրեկտորը, արձանացած կանգնած էր կնոջ տակաւին շնչող դիակի առաջ ու ինքն էլ չէր հաւատում, թէ Իլիա Իսակօվնան ուշաթափվեց։

— Բժիշկ, բժիշկ է հարկաւոր,—մեղմ բացագանչեց Միշէլը ու պատրաստվեց ծառային բժշկի ետևից ուղարկելու։

Իլիա Իսակօվնան աչքերը բացեց, նայեց ապագայ բանկի ապագայ դիրեկտորին, իր իսկական, օրինաւոր ամուսնուն՝ Միշէլին, ու մի թոյլ ձայնով՝

— Միայն զինւորական բժիշկ լինի,—ասաց ու նորից աչքերը փակելով՝ ընկաւ ինքնամոռացութեան մէջ։

— Իլիա, սիրելիս,—վերջապէս մօտենալով կնոջը՝ Միշէլը ձեռքը դրեց նրա ճակատին,—ինչ է պատահել քեզ։

— Բանկը, բանկը, Միշէլ, երբ կը բացվի,—մեղմ շշնջում էր Իլիա Իսակօվնան ու դրական պատասխան չը ստանալով ամուսնուց՝ նորից փակում էր աչքերը, մի թոյլ հառաչանք արձակում, ու ենթարկվում ինքնամոռացութեան։

Կէս ժամ հազիւ անցած լինէր, Միշէլը և բժիշկը կանգնել էին Իլիա Իսակօվնայի առաջ, ու երկիւղածութեամբ լսում էին նրա թոյլ հառաչանքները։

Եւ երբ Իլիա Իսակօվնան աչքերը բացեց, նայեց իրանից մի քանի քայլ հեռու կանգնած երկու տղամարդկանց, ցնցվեց։

— Իլիա, ահա և բժիշկը,—մեղմ շշնջաց Միշէլը։

Իլիան աչքերը շրջեց, բայց, աւաղ, բժիշկը զինւորական չէր։ Իլիա Իսակօվնան նայեց նրան, մի սարսուռ անցաւ նրա նուրբ մարմնով, մի ճիչ արձակեց ու նորից ուշաթափվեց։

Միշէլը մոռացել էր, որ իրանց բժիշկը՝ որ առաջ զինւորական բժիշկ էր, այժմ քաղաքացիական բժիշկ է դառել, այդ պատճառով էլ չորերը փոխել է։ Բայց ինչ. Իլիա Իսակօվնան չը հաւանեց այդ և նորից ուշաթափվեց։

* * *

Է, էլ ինչ գլուխներդ ցաւեցնեմ, Միշէլը վճռեց ուղարկել զինւորական բժշկի ետևից... Բայց, քանի որ դեռ բանկը չէ բացվել, քանի որ դեռ Միշէլը դիրեկտոր չէ կարգված, Իլիա Իսակօվնան դարդոտ է, շատ դարդոտ, նա հիւանդ պառկած է, ու ամեն օր զինւորական բժիշկը գալիս է հիւանդին այցելութեան...

Ալէքսանդր Բեհեանց

գը խոստովանվեց, որ ինքն իմանալով մօտիկների գողացված լինելը Աղբիանովսկից, գնել է, և այդ պատճառով էլ կատարված քննութեան ու կալված արձանագրութեան հետ միասին ուղարկվեց Թիֆլիսի I մասի հաշտարար դատաւորին, իսկ ժողկերը վերադարձվեց իր նախկին տիրոջ՝ Աղբիանովսկուն։

✦ Յուլիսի 4-ին, գիշերվայ ժամը 12-ի մօտ, ինժեներ-գիւղատնտես Իվան Գրիգորիեվիչ Նվարսարովը Գոնձակից վերադառնալով իր բնակարանը՝ Պավլովսկայա փողոց № 2 տուն, նկատեց, որ իր բացակայութեան միջոցին գողութիւն է կատարված և տարել են զանազան իրեղէններ, արժեթղթեր՝ մօտ 420 րուբլու արժողութեամբ։

✦ Յուլիսի 4-ին, ցերեկվայ ժամը 5-ին, պետական գիւղատնտես ծառայող Պետր Երնեստովիչ Օննորաբովը և Վլադիմիր Նազովիչ Միդսեր Կուր գետում, Մուշտայիդ այգու մօտ լողանալիս փորձում են անցնել միւս ափը, սակայն Միդսերը լողալու միջոցին սուզվում է ու խեղդվում։

✦ Յուլիսի 5-ին, ցերեկվայ ժամը 1-ին Զինվորական ներգավորման № 1 տան մէջ ապրող Թիֆլիսի քաղաքացի Գէորգի Օսիպովիչ Դիղմինովը 13 ... Մնացակովսկայա կամուրջի մօտ Կուր գետում լողանալիս՝ ընկնում է խոր տեղը և հոսանքը քշում տանում է։ Այդ միջոցին կամուրջից անցնելիս է լինում Ալէքսանդրեան գործարանի բանուոր Բօրչոյնի գաւառի Դաշնաձ գիւղի բնակիչ Սարգիս Գասպարեան Զաքոյեվը, որը առանց նայվելու գետն է նետվում և դուրս քաշում խեղդվողին ափը, ուր և ուշքի են բերում։

✦ Յուլիսի 5-ին, Նիկոլայեւսկայա փողոցում № 33 տանը ապրող Թամարա Ալէքսանդրովնա Իլիև. Ցիցիանովան յայտնել է ոստիկանութեանը, որ անյայտ չարագործներ իր բնակարանը թանալիով բաց անելով գողացել են երկու ճաշկեայ գօրգեր և զանազան իրեր 91 ր. 50 կ. արժողութեամբ։ Ով ոչ վրա կասկած չէ յայտնվում։

✦ Յուլիսի 5-ին, ժամը 9½-ին, Նաւթլուղի զինուորական հիւանդանոցից եկող էլեկտրաքարշի № 73-րդ վագօնը, որի վատման էր Ալէքսէյ Տատուաշվիլին և կօնդուկտորը Զախարի Կարախեան, Կախեթինսկայա փողոցում ընդհարվեց «Արտելիչոլ և Ընկ.» գործարանի ծառի փողոցից տանողին կեղտոտութիւններ տանող սայլին և թեթև ջարդուածներ պատճառեց սայլապան Թիօնէյե գիւղացի Բալգաս Արակէլեվիչ Բեհաւտրվիլիին, որը ապրում է Ալվէրդովսկայա փողոցի վրա՝ № 18-րդ տանը։ Վնասվածին բժշկական օգնութիւն հասցրին Արամեանի հիւանդանոցում։

✦ Յուլիսի 6-ին, մօտաւորապէս առաւօտեան ժամը 4-ին, աւագ ճաղական վերահսկիչ Ուզունալեան երկաթուղային գծից անցնելիս նկատում է գծերի մէջ ընկած Մինդրելեան կղզի մի զինուորի դիակ։ Անմիջապէս յայտնում է Թիֆլիսի կայարանի ճնդարմին և Մինդրելեան կղզի օֆիցէրներ։ Վերջնս գալով տեսնում, պարզում է, որ զինուորը 14-րդ րոտայի զինուոր Պորֆիրի Կրեյն է։ Յուլիսի 4-ին, նա տանից իր անտիճաղական իշխանութիւնից թոյլտուութիւն ստանալով, հաւաքվում էր սեփական երկրը, անչափտաւոր է ենթադրում են, որ Կրեյը կամ ապամընստար վագօնից գնալիս է կամ կամենալով նստել վայր է ընկել գծի վրա և ջարդուել գլուխը, իսկոյն էլ մեռել։ Կրեյի դիակը ուղարկված է երկաթուղային բուժարանը։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 5 յուլիսի

«Մի դատէք, զի մի դատիցիք»

Վերջին ժամանակները «Հորիզոնի» էջերում իմ մասին երկու զանազան նկատողութիւններ։ Սրանց բոլորին մի առ մի ես պատասխաններ գրեցի, իմ հասկացողութեամբ, չափ և զանազան նուագի. պատասխանները Թիւր հասու չորս առանձին նամակների (որոնց միայն առաջինը լոյս տեսաւ), բայց «Հորիզոնի» խմբագրութիւնը չը բարեհաճեց տպել և ոչ մէկը, երրորդից միայն վերջինավոր մի քանի տող ըստ իր բարեհայեցողութեան, այն, ինչ որ իր բան պէտք էր, և անմիջապէս ներքև գրել էր իր կողմից ծանօթութիւն, թէև իմ խօսքերը պատասխան էին ակ խմբագրութեանը, այլ մի մանաւոր անձի (տես № 136)։

Այս այսպէս լինելով հանդերձ, այսինքն՝ երբ «Հորիզոնի» խմբագրութիւնը հիւրընկալում է իր էջերում իմ դէմ գրութիւնները, որոնք թէ այսպէս թէ այնպէս նշանակ ունեն ստեղծ գցել ինձ վրա, և երբ ես դիմում եմ նոյն խմբագրութեանը գիտենալ և իմ պատասխանը, — նա մերժում է ինձ այդ, ինչն ըստ ինձ նա փակում է իմ առաջ «Հորիզոնի» էջերը, մանաւանդ երբ իմ գրածս բոլոր պատասխանները մէջ են հրատարակել իմ և ընդդէմ, թէ այսինչ յայտարարութիւնը սուտ է, այնինչը սուտ է։

Ես, յուսալով որ ի դէմս «Հորիզոնի» կը գտնեմ արդարացի պաշտպանութիւն իմ իրաւանց ծրագրութեան, մինչ դիմեցի նրան, ինչպէս տպել իր պատասխանները, գրանով մտատեղծանելով «Հորիզոնին» իմ յարգանքներս և վստահութիւնս և կը կամենայի ինքնակամ ընտրել արդարացի էժանագին գիտելը պատասխանը նոյն լրագրի մէջ, և այստեղ, եւ շատ եմ յուսացել, որ «Հորիզոնը» կը հրատարակէ իմ պատասխանները, որպէս և սովորած գիտեմ իմ «Մշակի» յարգելի խմբագրութեանը, ընդունել հրատարակել իմ ..., որի համար և կանխապէս ... ձեզ իմ ջերմագոյն շնորհակալութիւնը, իսկ ընթերցողներին ներողամտութիւնը։

Ափսոսում եմ, որ ստիպված եմ գէթ երկու խօսքով վերջինել այն, ինչ ես գրել էի իմ «Հորիզոնին» մերժված նամակներում, ափսոսում եմ, որովհետև դա կորցնում է ժամանակ, որովհետև ինձ շատ պակասում է, չասեմ եմ, պատճառ չկայ, որ ինքն ինձ ըստ ինքեան անհետաքրքրական է և ձանձրալի։

Երկու խօսք իմ ունեցած հաշուեցոյցս մասին լրագիրների վերաբերմամբ։ Երբ դուք մտնում էք մի քաղաքակիրթ անձի սալոն, ըստ ամենայնի դուք պէտք է ձեզ պահէք քաղաքավարի, համեստ, կոռեկտ, չը հայհոյէք, չը ստէք և գործ չը դնէք կոպիտ բղխած խօսքեր։ Այդ տոնը, այդ ուղղութիւնը պէտք է տայ նոյնիսկ ինքը սալոնի տէրը, այլապէս սալոնը կը կորցնի իր բոլոր լրջութիւնը։

Այս այսպէս լինելով, իմ մի նամակը, ուղղված «Հորիզոնին», ինձ թւում է, թէ խմբագրութիւնը չը տպեց, համարելով նրան աննշան մի բան, անգամ ծիծաղելի. հարցը նրանումն էր, որ հաշիւ էր տրված Բեթղեհէմի եկեղեցու ծխական ժողովի մասին և այնտեղ ասված էր այսպէս. «Բժշկ. Բ. Նաւասարդեանը հրաժարվում է քուէարկվելուց (նախագահի պաշտօնի), զգալով սևանալու վտանգը»։ Ահա այս երկու խօսքի համար ես մէկ նամակ ուղղեցի «Հորիզոնին», խնդրելով տպել այն, բայց չը տպվեց։ Իմ հասկացողութեամբս այդ երկու խօսքը կրկնակի անկոռեկտութիւն են պարունակում իրանց մէջ. մէկ՝ որ ոչ ոք իրան իրաւունք չը պէտք է համարէ փորփրել ուրիշի հոգու մէջ, տեսնելու թէ նա ինչ է «զգում». երկրորդ՝ որ չը պէտք էր գործ դնել «սևանալ», այլ չընտրվել. «սևանալը»՝ դա կոպիտ բղխած, հայհոյամիտ խօսք է։

Ի դէպ ասեմ, որ յունիսի 27-ին երբ առաջնորդարանում հոգաբարձուների ընտրութիւն կար, Հ. Առաքելեանը ստացաւ 5 ձայն, և ոչ 6 ձայն, ինչպէս միւսները, և ահա մի հորիզոնական պարոն ասում է՝ «Հ. Առաքելեանը սևացաւ». ես խնդրում եմ նրան կոռեկտ խօսք գործ դնել, — չընտրվեց, չանցաւ, այլ ոչ սևացաւ. նա, ի պատիւ իր պէտք է ասել, ուղղեց, բայց մի րոպէից յետոյ դարձեալ նոյնը կրկնեց. կրկնեցի ես իմ ուղղումս և նա դարձեալ զգուշացաւ։ Ես ընդունում եմ, որ, երբեմն և ես, անգիտակցաբար ենք գործ դնում այդ խօսքը, որովհետև առհասարակ մենք մեր խօսքերին նախանձախնդիր չենք։ Եւ, իմ կարծիքով, «Հորիզոնը» իմ նամակս պէտք է ընդունէր և տպէր, համարելով այն՝ յարգանաց նշան իմ կողմից մատուցված, որ ես կամենում եմ պատսպարել «Հորիզոնի» էջերը անտեղի ոճերից. բայց այդպէս չը հասկացվեց իմ դիմումս։

Այնուհետև ներկայանում է «Հորիզոնի» էջերում մի երկրորդ դէպք. իմ մասին ասված է, որ ես Գէորգ Ե. Կաթողիկոսի այսօր ընդունելութեան պաշտօնի եմ կոչված, այն ինչ երբէք ես նրա ամենաթունդ հակառակորդն եմ եղած։ Ես դիմում եմ «Հորիզոնին», խնդրելով ուղղել այդ սուտը, որ ես աւելի քան 40 տարի է, ինչ նրան ճանաչում եմ, երբէք ոչ մի խօսք չեմ ասել հակառակ, նոյնպէս և չեմ գրել ուստի ոչ ամենաթունդ և ոչ ամենաթոյլ անգամ հակառակորդ ես նրան չեմ հանդիսացել։ Այս էլ չը տպեց «Հորիզոնը»։

Ահա մի երրորդ դէպք. Ն. և Մ. Անանեանները տպում են իմ մասին ստեր, բացարձակ ստեր. այն մի հատիկ նամակս, որ «Հորիզոնը» տպեց, դրա պատասխանն էր, որի համար ես առանձին շնորհակալութիւն արեցի խմբագրութեանը. բայց ահա Անանեանները կրկին տպում են երկարաձառ նամակ, նոյն ստերով լի. ես պատասխան եմ գրում, «Հորիզոնը» չէ բարեհաճում տպել։

Մի խօսք իմ այն միակ նամակիս մասին, որ տպված էր. իմ պատասխանս գրած էր այնպիսի ոճով, կծու դարձուածներով, որպիսին ես երբէք չեմ թոյլ տայ ինձ գործ դնելու մի անձի վերաբերմամբ, մանաւանդ լրագրի էջերում. բայց թէ այս անգամ այդպէս չէր, պատճառն այն է, որ ես ստիպված էի պաշտպանվել մի անձի դէմ, որը իմ մէջ չէր խնայել մարդկային արժանաւորութիւնը, բարձելով վրաս ազատ զրպարտութիւններ և «Հորիզոնը» չէր վարանել տեղ տալ նրանց, գուցէ և արդարամտութեամբ։ Սակայն մի մեծ հակասութիւն. եթէ «Հորիզոնի» թղթակիցը գնացել էր Անանեանին հարց ու փորձ արել իմ մասին, ինչու նա չեկաւ ստուգելու իր լսածները իմ անձի վերաբերմամբ։ Պարզ է, որ նրան ախորժալուր էին այն «փաստերը», որոնց մասին նա լսում էր Անանեանից. պարզ է, որ նա տրամադրված էր մի յայտնի եղանակով. բայց ուր մնաց «audiatur et altera pars». Ես ոչ ժամանակ և ոչ սիրտ ունեմ մանրամասնօրէն պատմել հաստարակութեանը այն «փաստերի» խակականը, որ «Հորիզոնը» տպել էր Ն. Անանեանի բերանից և Մ. Անանեանը իր կողմից։

Փորձեմ երկու խօսքով։ «Հորիզոնն» ասում է, թէ Մ. Անանեանը, դպրոցի կառավարիչը, հրէայ Շարանովին խանութը տուել է մեծ գնով և 250 ր. էլ նուէր է առել դպրոցի օգտին, այն ինչ ես ստիպել եմ իրան, որ նա տայ հրէայ Ռահիմովին աւելի պակաս գնով, որովհետև իմ հիւանդանոցը Ռահիմովի տանն է։ Ես յայտարարում եմ, որ սա բացարձակ սուտ է. Փաստը այն է, որ Ռահիմովը ինձ առաջարկեց տալ աւելի գին, քան Շարանովը, և դպրոցին նուէր 250-ի հանդէպ մի հազար րուբլի (1000 ր.), ես չը համակրելով հանդերձ նուէրի սիստեմին՝ դիմեցի Մ. Անանեանին, մանաւանդ որ, ինչպէս Ռահիմովն էր գանգատվում ինձ, Մ. Անանեանը, հոգաբարձութեան այդ հաւատարմատարը, վերջնական պայմանի համար ժամադիր է եղել Ռահիմովին և խաբել է նրան, շուտափոյթ խանութը տալով Շարանովին։

Չը պէտք է մոռանալ և այն, որ Ռահիմովը երկար տարիներ առևտրական խանութ ունի նոյն դպրոցի քարվանսարայում և միշտ ճշդութեամբ վճարել է իր կապալավարձը։

Մ. Անանեանը չը կատարեց ոչ իր խօսքը, որ տուել էր Ռահիմովին, և ոչ իմ առաջարկութիւնը՝ թէ քանի որ մի անգամ նուէրի ծուռը ճանապարհն է բռնել, փոխարէն 250 րուբլի նուէրի թող ստանայ Ռահիմովից 1000 ր. նուէր և վարձագինը ես աւելի (այժմ չեմ յիշում որքան), քան Շարանովի առաջարկածը, առարկելով թէ ինքը արդէն պայմանը վերջացրել է այս վերջինիս հետ։ Դրանով ամեն բան վերջացաւ։ Ասացէք, խնդրեմ, ուր են այն հեքիաթները, որ պատմում են Անանեանները, թէ ես ուզեցել եմ աւելի պակաս գնով տալ խանութը Ռահիմովին, որի տանը գտնվում է իմ հիւանդանոցը, որի համար ի դէպ ասած իմ կողմից կապված է դեռ Ռահիմովի նախորդի հետ երկար տարիների պայման, որ պարտաւորեցուցիչ է տունը նորոգ գնող Ռահիմովի համար։ Բայց կայ և շարունակութիւնն այս պատմութեան, որի մասին Անանեանները բոլորովին չեն յիշել և կամ յիշել են («Հորիզոն» № 123, անստորագիր) այսպէս. «Հոգաբարձու պ. բժ. Նաւասարդեանը բողոքել է խանութը Շարանովին և ոչ Ռահիմովին զիջելու դէմ։ Նա իր բողոքը դարձրել է հոգաբարձական խորհրդի քննութեան առարկայ»։ Սա սուտ է։ Կարծ էի ես օրը ցերեկով այդպիսի յիմար և անամօթ բողոք ներկայացնել հոգաբարձական խորհրդին, ուր նստում են ինձ հետ 7 անձինք, որոնց մէջ տնտեսական կառավարչի եղբայրը, և, բացի այդ՝ և ի ներկայութեան նոյն կառավարչի։ Բայց, այո, հոգաբարձութեան մէջ մի խօսք եղել է այդ մասին, և ահա թէ ինչ. երբ կառավարիչը զեկուցել է հոգաբարձական խորհրդին արդէն կատարված, եղած, անցած փաստը, ես ասել եմ, որ առաջարկում եմ, որ այսուհետև կառավարիչը իրաւունք չունենայ ինքնագլուխ վերջնական պայմաններ կապել խանութները վարձողների հետ, և երբ խանութի ժամանակը լրանում է, նա առնուազը մի ամիս առաջ զեկուցանի խորհրդին, որպէս զի նա իր անելիքն անի և, յամենայն դէպս, պայմանի վերջնական խօսքը վերապահվի խորհրդին. նոյնպէս և նմանօրինակ նուէրներ չընդունի կառավարիչը նոյն իսկ դպրոցի օգտին, որովհետև այդ եղանակը կարող է չարագործութեան դուռ բանալ... և նոյն իսկ այն, ինչ որ նուէր է անուանում կառավարիչը, բաժանել խանութի վարձման ժամանակի ամիսների վրա։ Այս իմ առաջարկութեանս դէմ չէ խօսել և ոչ մէկը և ոչ նոյն իսկ ինքը կառավարիչը, որ ներկայ էր նիստին, և ոչ ինքը Ն. Անանեան հոգաբարձուն։ Այժմ վեր կենալ և «Հորիզոնի» մէջ հրատարակել intervue-ներ և Անանեանների նամակներ սուտ-սուտ ձևերով և գոյներով՝ լաւ բան չէ։ Իմ պատմածս կը հաստատեն բոլոր հոգաբարձուները, մայրապետը, Եփրեմ սըրբազանը, քարտուղարը, արձանագրութիւնը, պատուաւէր ծերահասակ Ռահիմովը և յուսով եմ խաչ ու աւետարանով և նոյն իսկ Անանեանները, նրանց հետ և ես։ Բայց ես, չը կամենալով այսքան երկար գրել ինչպէս այսօր, անհեթեթ, յիմար ու սուտ բաների համար, և խնայելով «Հորիզոնի» էջերը և ընթերցողներին, կարճ գրեցի, գրեցի միայն, որ Անանեանների պատմածը սուտ է։

Ու այս հրապարակ եկան «Հորիզոնի» № 129-ի մէջ նոր զոյգ Անանեաններ՝ Աբգար և Միհրան։ Այդ պարոնները, յայտնելով իրանց «խորին յարգանքի զգացմունքը իրանց հօրեղբօր որդիներին», ի դէպ՝ ինձ էլ մի լաւ հայհոյում են, անուանելով իմ յայտարարութիւնս (ես գրել էի՝ երանի թէ Նիկօլայ Անանեանի տեղ լինէին նրա հօրեղբօր որդիները — ակնարկ Աբգար և Միհրան Անանեանների մասին, որ շատ աւելի բարձր են) անարժան և անկոռեկտ։ Մի պատասխան էլ ես դրա մասին ուղղեցի «Հորիզոնի» խմբագրութեանը, որի մէջ ես յանդիմանում էի Ա. և Մ. Անանեաններին, որ նրանք առանց որևէ առիթի իմ կողմից՝ թոյլ էին տուել իրանց ուղղել իմ հասցէին հայհոյական խօսքեր, բայց «Հորիզոնը» դարձեալ չը տպեց։

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

(Կը շարունակվի)

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.

5 յուլիսի

ՈՒՐԱԼՍԿ։ Ամբողջ շրջանը մնում է յայտարարված ժանտախտից սպառնական վիճակի մէջ։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Զինուորական մինիստրութիւնը զինուորական խորհրդին կից ժամանակաւոր մասնաժողով հաստատեց ռուսեապօնական պատերազմի ժամանակի հաշիւներն ու գործերը աւարտելու համար։

Մինիստրների խորհուրդը բիւջէտային իրաւունքների 11 րդ յօդուածի կարգով 2.795,000 ր. յատկացրեց եկեղեցա-ծխական դպրոցների դասատուների ռոճիկները աւելացնելու համար։

Եկեղեցա-ծխական դպրոցների շինարարական կարիքներին բաւարարութիւն տալու համար ուղղափառ դաւանութեան վարչութիւնը պահանջում է մօտ 18 միլիօն ր.։

«Русское Знамя»-ի խմբագիր Պետրօվը ենթարկվում է պատասխանատուութեան յուլիսի 3-ի համարում տպված յօդուածի համար։

Աջող թռիչք կատարած Դըմօվսկին արժանացաւ մեծարանքի կօմենդանտական աէրօդրոմում։

ԲՕԴԱՊԵՍՏ։ Յուլիսի 4-ին նահանգապետի ներկայութեամբ լիակատար կարգ ու կանոնով մեկնեց Լէնայի ոսկի արդիւնաբերող ընկերակցութեան նախկին բանւորների առաջին խումբը, ընտանիքներով, ընդամենը մօտ 1000 մարդ։

Սենատոր Մանուխինը մօտակայ օրերս մեկնում է իր պաշտօնեաների հետ Իրկուտսկ՝ քննութեան համար։

ԼԱՅՊՑԻԳ։ Օդագնացութեան դաշտում Լիէնդէնտալում ընկաւ և մեռաւ օդագնաց պօրուչիկ Պըրսէրը։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՆԱԽԱԶԳՈՒՇԱՑՆԵԼԸ ՀԵՇՏ Է ՔԱՆ ԹԷ ԲԺՇԿԵԼԸ։ Այդ պէտք է շարունակ մտաբերեն նրանք, որոնք ապրում են այնպիսի տեղերում, ուր տարածված են վարակիչ հիւանդութիւնները (խօլերա, տիֆ, ծաղիկ և այլն)։ Վարակիչ և էպիդեմիական հիւանդութիւններից ազատ մնալու միջոցը, ինչպէս ապացուցված է, խիստ մաքրութիւն պահպանելն է։

Հարկաւոր է, գոնէ, ամեն անգամ ուտելուց առաջ ոչ միայն լուանալ ձեռքերը, այլ և նրանց ախտահանել, որի համար յարմարագոյն միջոցն է, որ նշանակված է վարակիչ հիւանդութիւնների դրդիչների դէմ, «№ 4711 ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՍԱՊՈՆԸ»։

Գործածութեան իսկական եղանակը (ռուսերէն և գերմաներէն լեզուներով) կցված է իւրաքանչիւր կտորին։

Առանձնապէս առաջարկվում են՝ «№ 4711 Կարբօլեան Սապոնը» (պիտանի է նաև հիւանդների սպիտակեղէնների լուացումի ժամանակ), «№ 4711 Դէգտեար Սապոնը» և «№ 4711 Սուլէմային Սապոնը»։

«№ 4711 Բժշկական Սապոնը» կարելի է ստանալ բոլոր դեղատներում, դեղավաճառ և պարֆիւմէրիային խանութներում, իւրաքանչիւր կտորը տասն կոպէկից սկսած։

Գնելու ժամանակ պէտք է ուշադրութիւն դարձնել, որպէսզի իւրաքանչիւր կտորի վրա լինի «№ 4711»։ Միայն նա է տալիս գարանտիա սապոնի լաւ յատկութեան համար։

(29,18,7) (М. 183993) 4—3

СКАВУЛИНЪ

одобряютъ врачи благодаря его выдающимся качествамъ: нѣжному дѣйствію, не причиняющему боли, регулированію отправленій кишечнаго тракта и общедоступной цѣнѣ. Скавулинъ продается въ видѣ пилюль безъ запаха и вкуса.

Важная перемѣна. Количество пилюль въ коробкахъ „Скавулинъ" значительно увеличено безъ повышенія цѣны.

(В. 37835)

Высочайше Утвержденное Русское Общество Пароходства и Торговли, учрежд. въ 1856 г.

ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԻ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ.

Ամառային երթևեկութիւն

ՂՐԻՄ-ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԳԻԾ

Մեկնում են Բաթումից

I Փօստային-մարդատար շոգենաւեր.
Երեքշաբթի ժամի 1-ին գիշերը, շրջանակի գծով
Հինգշաբթի » 1 » » »
Շաբաթ » 12 » ուղղակի »
II Մարդատար շոգենաւեր.
Երկուշաբթի ժամի 2-ին ցերեկը, շրջանակի գծով
Շաբաթ » 2 » » »
III Մարդատար-ապրանքակիր շոգենաւեր.
Երեքշաբթի կէս գիշերին, շրջանակի գծով.
Ուրբաթ » » » »

Ժամերը Պետերբուրգի են։

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՓՈՍՏԱՅԻՆ ԳԻԾ

Կանոնաւոր հաղորդակցութիւն դէպի Ալէքսանդրիայի բիօլեառայի, Մակդոնիայի, Սերբիայի, Անատոլիայի-Պարսից-Ծոցի (Персидскій заливъ) գծերի բոլոր նաւահանգիստները։

ԲԱԼՏԻԱԿԱՆ ԳԻԾ

Կանոնաւոր հաղորդակցութիւն ուղղակի Պետերբուրգ-Ռիգա, Լիբավա և Ռէվել։

Տոմսակները կարելի է գնել Թիֆլիսի գրասենեակում, Վելիամինովսկայա փողոց, № 18.

Հեռախօս № 11.

Ընդունվում են եւ ապահովագրվում են ապրանքներ ծեռնտու պայմաններով։

Գործակալ՝ Ս. Խ. Սուլխանեանց

(2.) 0—54

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ

Ս. Զ. ՄԱԼՈՒՄԵԱՆ

Ընդունում է երեխաների և կանանց հիւանդութիւնների համար։

Կօջոր, Ստեփանեանի ամարանոց, դեղատան հանդէպ։

(2.2.) 435. 10—6

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«ՄՇԱԿԻ» ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ Է

Համալի Մասլահաթները

Գ. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆՑԻ

Գինն է 30 կոպ.

(Ճանապարհածախսով՝ 38 կոպ.)

Այս գրքի վաճառումից գոյանալիք գումարը յատկացվելու է «ՄՇԱԿԻ» ապահովութեան ֆօնդին։

Հասցէն՝ Тифлисъ, Ред. газ. „Мшакъ", կամ Tifl s, Rédaction du journal arménien „Mschak".

Գերմանիա դիմող հիւանդներին

Դօք. Ս. Շահբազեան

ԲԵՐԼԻՆՈՒՄ

Ասիստենտ պրոֆեսոր Գոլդշայդէրի և պրոֆ. Կլապի Բեռլինի արքայական համալսարանի կլինիկաներում։

Ընդունում է ամեն տեսակ հիւանդների և պրոֆեսորների խորհրդակցութեամբ յանձնարարում է նրանց հիւանդութեանց համապատասխան մասնագէտներին։ Հասցէն՝ Berlin. Karlstrasse 15 III. Telephon Norden 2875, около вокзала Фридрихъ Штрассе.

Dr. med. Schahbasian.

(2.2.) 458. 10—4

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՈՒՊՐԱՎԱՆ

սրանով յայտնում է ի տեղեկութիւն ընդհանուրի, որ ներկայ յուլիսի 18-ին, ցերեկվայ ժամը 12-ին, իր ներկայութեամբ տեղի կունենայ ԱՃՈՒՐԴ կապալով տալու Երևանեան հրապարակի վրա՝ Քաղաքային Ուպրավայի ներքևը գտնվող խանութը (Մակէդօնսկիի ծխախոտի խանութը)։ Պայմանները կարելի է տեսնել IV բաժ. դիւանատանը առաւօտեան ժամը 9-ից մինչև ցեր. ժամը 2-ը։

(օ.մ.) 495. 3—1

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՈՒՊՐԱՎԱՆ

հրաւիրում է ցանկացողներին ստանձնել քաղաքիս փողոցների և հրապարակների սալայատակումը 100,000 րուբլի գումարի, այն է՝ սովորական քարերով սալայատակելու համար 15,000 ռուբ., Միխայլովսկի պրօսպէկտի ասֆալտային սալայատակման համար 40,000 րուբլի, Վելիկօկնեաժեսկայա փողոցի սալայատակման համար՝ քառանկիւնաձև խոշոր քարերով՝ 45,000 րուբլի։ Աճրդախօսութիւնը կը լինի բանաւոր և փակ ծրարներով, որոնք պիտի ներկայացվեն Քաղաքային Ուպրավային մինչև յուլիսի 14-ի ցերեկվայ ժամը 12-ը։ Տեխնիկական պայմանները և յիշեալ աշխատանքների պայմանագրի կէտերը կարելի է տեսնել Թիֆլիսի Քաղաքային Ուպրավայի Շինարարական բաժանմունքի Դիւանատանը ամեն օր՝ մինչև ցերեկվայ ժամը 2-ը։

Յիշեալ աշխատանքների վճարումների հիմնական պայմանները կայանում են նրանում, որ քաղաքն իրաւունք ունի դրամի վճարումը յետաձգել 10 տարով՝ վճարելով իւրաքանչիւր 6 ամիսը մի անգամ ընդհանուր գումարի $^1/_{20}$ մասը, կցելով դրան մնացորդ գումարի տոկոսիքը, սակայն տարեկան $6^0/_0$-ից ոչ աւելի։

Մինչև աճրդախօսութիւնը պիտի ներկայացնել $5^0/_0$ գրաւական՝ յայտարարութիւնների հետ միասին։

(2.) 491. 2—2

ՉԵՂԱԾ ԴԻՊՔ!!!

ՄԻԱՅՆ 2 Ր. 95 Կ.

Ուղարկում ենք հետևեալ 14 արժէքաւոր իրերը. 1) Ցլամարդու գրպանի շքեղ և դիմացկուն ժամացոյց «Անկեր» (ոչ-ցիլինդր) անգլիական սև պողպատից, գլխից լարվող 36 ժամը մէկ անգամ, ընթացքը ճշգրիտ՝ 15 քարով։ 2) Նորաձև շքեղ շղթայ, իսկ կանանց համար պարանոցի շղթայ։ 3) Բրէլօկ կինեմատօգրաֆ հետաքրքիր. նկար. կամ կողմնացոյց։ 4) Զամշէ քսակ ժամացոյցը փչանալուց պահպանելու համար։ 5) Գեղեցիկ մատանի ամերիկ. «Դուբլէ» ոսկուց պարիզեան ակնով։ 6) Թատրօնական բինօկլ. 4 ախրօմատիկ. ապակիով սովորական մեծութեան, որ մօտեցնում է շատ հեռու տարածութեան վրա։ 7) Ժամացոյցը գողերից պաշտպանող։ 8) Պարիզեան պլատօգրաֆ, որ կէտ առ կէտ ցոյց է տալիս ամենատեսակ տեսարաններ ինչպէս բնականում։ 9—14) Սրա համար 6 հատ շատ հետաքրքրական նկարներ։

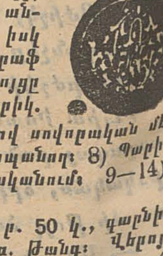

Ամբողջ գարնիտուրի գինն է միայն 2 ր. 95 կ., 2 գարն. 5 ր. 50 կ., 4 գարն. 10 ր. 50 կ., գարնիտուր՝ Վերոյիշեալ կանացի ժամացոյցով—3 ր. 70 կ.։ Նոյնպիսին 3 փական ունեցող ժամացոյցով՝ 1 ռուբ. թանգ։ Գարնիտուրը ամենալաւ յատկութեան և բարձր տեսակի ժամացոյցով և իրերով 3 ր. 95 կ., 2 գարն. 7 ր. 40 կ.։ Ճանապարհածախսը 2 հատին 40 կ., (Սիբիր 75 կ.)։ Ժամացոյցն ուղարկվում է ճշգված մինչև րոպէն և 8 տարվայ երաշխաւորութեամբ՝ վերադիր վճարով և առանց կանխավճարի։

Հասցէագրել. И. ШТРУМФЕЛЬДЪ, Варшава, Электоральная, 11. Отд. 67.

Խնդրում ենք հասցէն կտրել և ամուր կպցնել ծրարին կամ բացիկին։

(2.) (В. 36395) 6—4

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.